

НАВЧАЛЬНА ПРОГРАМА
для загальноосвітніх навчальних закладів

Історія України. Всесвітня історія

5–9 класи
(є чинною у 2016/2017 навчальному році)

Пояснювальна записка

Загальна характеристика предмета

Сучасна Україна є молодою демократичною державою, яка зазнала тяжких деформацій за доби тоталітарного режиму, що робить вкрай актуальним розвиток її мешканців як свідомих громадян, представників української нації та як особистостей. Особлива роль у цьому належить історичній освіті, адже обираючи спосіб увічнити минуле, нація водночас обирає своє майбутнє, тому саме вона виконує місію консолідації української політичної нації, стає важливим фактором стабільності й злагоди в державі, готує учня до життя у відкритому світі, зорієнтованому на ліберальні й демократичні цінності, а водночас прищеплює йому патріотичне пошанування власної самобутності.

Програма з історії спрямована на реалізацію вимог освітньої галузі «Суспільствознавство» Державного стандарту базової і повної загальної середньої освіти. Вона передбачає синхронне та послідовне вивчення двох курсів – історії України і всесвітньої історії – за лінійним принципом з чітким дотриманням хронологічної послідовності історичних подій та процесів. Узгодження тем обох курсів здійснюється вчителем під час календарного планування таким чином, щоб процеси, явища і події вітчизняної історії висвітлювалися в контексті загальноєвропейської і світової історії.

Метою шкільної історичної освіти є

набуття учнем вільної особистості, відповідального громадянина України, який визнає загальнолюдські та національні цінності й керується ними у власній поведінці, з високим патріотичним почуттям приналежності до власної країни та до її спільних історичних, політичних і культурних цінностей, зорієнтованим на демократичні пріоритети й злагоду в суспільстві, толерантного до різних поглядів, релігій, звичаїв і культур, здатної порозумітися з іншими людьми задля

досягнення суспільно значущих цілей.

Реалізація цієї мети здійснюється через розвиток основних складових історичної свідомості, під якою розуміється суб'єктивне бачення учнем історичного поступу людства:

- накопичення знань про основні події, явища та процеси і їх давніші та сучасні інтерпретації;
- оволодіння способами розумових дій, необхідних для розуміння минулого, осягнення сьогодення і прогнозування майбутнього, а саме: бачення зв'язків між історичними подіями та явищами (логічне мислення); уміння оцінювати їх з різних позицій (критичне мислення); знаходження нових аспектів змісту чи нових способів розв'язання проблем (творче мислення); співпереживання людям, що опинилися у вирі несприятливих історичних подій.

Завдання історичної освіти, яка за своєю сутністю є процесом становлення історичної свідомості учня, полягають у формуванні на основі отриманої інформації умінь:

- аналізувати найважливіші історичні явища й розрізнати спільне та відмінне в історичному розвитку різних епох і суспільств;
- самостійно пояснювати причини історичного явища й аналізувати його наслідки;
- бачити історичні процеси під різними кутами зору, усвідомлюючи, що історія – це відкритий процес;
- розуміти різницю між історичною подією та її інтерпретацією, усвідомлювати причини існування різних інтерпретацій одного й того самого явища та вміти критично зіставляти й оцінювати такі інтерпретації;
- відстоювати, спираючись на історичні приклади власну патріотичну, громадянську й морально-етичну позицію.

Відбір змісту програмового матеріалу ґрунтується на низці принципів:

- загальнонауковому – такому, що передбачає ознайомлення учнів із достовірними фактами та їх інтерпретаціями з метою формування цілісного наукового світогляду;
- конкретно-історичному – розгляд подій і явищ у контексті відповідного історичного часу, місця, супутніх обставин та динаміки перебігу від причин до наслідків;
- альтернативно-проблемному – спирається на використання різноманітних історичних джерел та ознайомлення з різними інтерпретаціями історичних подій і явищ;
- генералізуючому – спирається на виділення в навчальному матеріалі найсуттєвішого, а також на окреслення ключових тенденцій розвитку у відповідний історичний період;
- системному – вимогою якого є міжпредметна та міжкурсова інтегрованість шкільної освіти в цілому та вивчення історичного процесу зокрема в органічному поєднанні цивілізаційного, культурно-антропологічного та інших підходів і різних вимірів історії (соціального, економічного, політичного, духовного тощо);
- аксіологічному (ціннісному) – прищеплення загальнолюдських морально-етичних цінностей та вироблення на їх

- основі особистісної системи оцінювання історичних подій, діячів, явищ тощо;
- полікультурному – акцентує увагу на органічній єдності історії, культури, мови, традицій і звичаїв, які забезпечують наступність і спадкоємність поколінь власного народу, а також на потребі шанобливого ставлення до культур і звичаїв інших народів;
  - світському – передбачає ознайомлення учнів з історією релігій як феноменом культури.

Комплексним показником засвоєння учнями навчального змісту програми є набуття ними *ключових, галузевих* та насамперед *предметної історичної компетентностей*, до яких належать:

- хронологічна – здатність орієнтуватися в історичному часі;
- просторова – здатність орієнтуватися в історичному просторі;
- інформаційна – здатність працювати з джерелами історичної інформації, інтерпретувати зміст джерел, виявляти та критично аналізувати розбіжності в позиціях авторів джерел;
- логічна – здатність визначати та застосовувати теоретичні поняття для аналізу й пояснення історичних подій та явищ, а також зіставляти різні інтерпретації цих подій та явищ;
- аксіологічна – здатність формулювати оцінку історичних подій та історичних постатей, суголосну до цінностей та уявлень відповідного часу чи відповідної групи людей.

Зміст програми *розвантажено* шляхом формування уточненого переліку вимог до навчальних досягнень учнів, зосередженні на ключових подіях та процесах епохи, навчальних курсів; збалансованої структури всіх навчальних курсів; посилення національної, загальноосвітньої та загальнокультурної спрямованості навчального процесу.

Компонування навчального матеріалу відбувається за проблемно-тематичними блоками – згрупованими однорідними за змістом фактами, поняттями та судженнями, що характеризують у хронологічній послідовності основні аспекти та тенденції суспільного життя людей певного регіону у визначений період. В межах блоку відбувається поєднання *поглибленого й оглядового* вивчення окремих питань з урахуванням можливостей синхронного викладання двох взаємопов'язаних курсів.

Програми з історії забезпечують *державний компонент* історичної освіти, обов'язковий до виконання на території України. *Регіональний та краєзнавчий* компоненти реалізуються за рахунок уроків з історії рідного краю, варіативної частини навчального плану і навчально-методичних можливостей кожної школи. Рекомендовано також опрацювання краєзнавчого матеріалу у процесі вивчення окремих тем курсу історії України.

Передбачено чіткі орієнтири для оцінювання результатів навчання школярів, які забезпечують активізацію пізнавальної діяльності, усувають їх перевантаження. Зміст і обсяг навчального матеріалу курсів відповідає віковим особливостям учнів та освітнім викликам сучасного суспільства.

Особливості організації навчання учнів історії

Програма орієнтує організацію навчання учнів на реалізацію низки психолого-педагогічних підходів.

Особистісно зорієнтований підхід, згідно з яким у центр навчально-виховного процесу ставляться інтереси особистості; цей підхід передбачає: гуманне суб'єкт-суб'єктне співробітництво всіх учасників навчально-виховного процесу; діагностично-стимулюючий спосіб організації навчального пізнання; діяльнісно-комунікативну активність учнів: проектування індивідуальних досягнень в усіх видах пізнавальної діяльності; якомога повніше врахування у доборі змісту, в методиках, стимулах навчання та системі оцінювання діапазону особистих потреб.

Компетентнісний підхід, суть якого полягає у тому, що проміжним та кінцевим результатами навчання визнається формування певних здібностей особистості (компетентностей), які знаходять прояв у комплексі умінь, заснованих на знаннях, ціннісних орієнтирах та досвіді діяльності.

Реалізація компетентнісного підходу у програмі здійснюється за рахунок виокремлення в ній у спеціальному стовпчику державних вимог до рівня загальнонавчальної підготовки учнів з вивчення кожної навчальної теми. Вони подаються, як перелік складних умінь, якими має оволодіти учень в процесі навчання. Цей перелік включає основні види предметної компетентності (хронологічні, просторові, інформаційні, логічні, аксіологічні), які правлять за навчальні орієнтири. Учитель конкретизує ці вимоги під час підготовки до кожного уроку та складання його плану-конспекту, в якому вони виступають як основа цілевизначення у вигляді конкретного переліку очікуваних результатів навчання. Відповідно до цих орієнтирів учитель добирає необхідні методи та прийоми навчання, розробляє пізнавальні завдання, які спонукають учнів до виконання тих чи інших дій, внаслідок яких відбувається формування у школярів спеціальних та загальнонавчальних умінь.

Діяльнісний підхід, згідно з яким ефективність навчання залежить від залучення учнів до різноманітних видів діяльності, що дозволяє їм успішніше оволодівати суспільним досвідом та, як наслідок, забезпечує соціальну активність особистості.

Це спонукає вчителя постійно створювати такі навчальні ситуації, які підштовхували б учнів до самостійного здобуття інформації, її аналізу та узагальнення. Аби надати системності в цьому напрямку, програмою передбачено проведення у межах кожної теми лабораторно-практичної роботи, яка є своєрідним методом навчання, за допомогою якого здійснюється вивчення учнями нового навчального матеріалу (лабораторна складова) та одночасно набуття ними загальнонавчальних та спеціально-предметних умінь (практична складова). Позаяк це – метод навчання, він може застосовуватися як на окремі ланці уроку (вивчення нового матеріалу, узагальнення, закріплення), так і протягом усього уроку (лабораторно-практичне заняття). Така робота може виконуватися як у класі, так і вдома, але з обов'язковою презентацією її результатів на уроці. Організація лабораторно-практичних робіт передбачає певну динаміку, яка полягає у збільшенні у кожному наступному класі лабораторної (обсяг, складність, характер та види джерел) та практичної (урізноманітнення способів діяльності) складової, ступеня самостійності учнів (від виконання роботи за допомогою вчителя за докладною інструкцією до самостійного виконання за загальним завданням). При цьому вчитель має спиратися на матеріали та рекомендації щодо проведення лабораторно-практичних робіт, поданих у підручнику. Але це не виключає залучення ним інших джерел та пізнавальних

завдань, зберігаючи загальну спрямованість роботи.

Комплексний підхід, який передбачає погляд на освітній процес як на органічну єдність навчання, виховання та розвитку, а також на історичний процес як багатоаспектний, такий, що не обмежується лише політичною складовою, а поєднує в собі соціальний, культурний, етичний, особистісний та іншим виміри. Навчання історії має сформувати в учнів цілісне уявлення про минуле власної країни, Європи та світу. З цією метою вивчення кожного навчального курсу розпочинається з вступу. Така актуалізація знань сприяє й полегшенню засвоєння нового матеріалу та розумінню учнями безперервності й цілісності історичного процесу, підводить учнів до вивчення нового історичного періоду. Крім того, у «Вступі» передбачено ознайомлення школярів з метою вивчення відповідного історичного періоду, його особливостями та історичними джерелами.

Програма також передбачає проведення узагальнення матеріалу конкретних розділів і курсів. Воно може бути, як окремим уроком, так і складовою уроку певного типу, наприклад, поєднуватися з тематичним оцінюванням навчальної діяльності учнів. Під час узагальнення учні за допомогою вчителя мають можливість систематизувати вивчене, повернутися до найскладніших моментів теми, курсу, поглибити знання навчального матеріалу, використати міжкурсіві та міжпредметні зв'язки. Узагальнення може проводитися на інтегрованій основі, поєднуючи матеріал історії України зі всесвітньою історією для порівняння, поглибленого розуміння учнями *взаємозумовленості історичних процесів національної та європейської історії*.

Окреме місце в програмах відведено тематичному оцінюванню навчальних досягнень учнів, тому йому логічно присвячувати окреме навчальне заняття. Воно може відбуватися у письмовій (за запитаннями або тестовими завданнями) та усній формах. Для визначення рівня сформованості в учнів складних умінь, насамперед логічних, аксіологічних та інформаційних, варто використовувати завдання творчого характеру, які передбачають написання есе, здійснення мінідосліджень, портфолію, проектів тощо. За будь-якої форми роботи вчитель має орієнтуватися на визначені програмою та Стандартом державні вимоги до підготовки учнів за Критеріями оцінювання навчальних досягнень учнів з історії. При цьому важливо поєднувати результати поточного і тематичного оцінювань.

Структура програми

Програма складається з пояснювальної записки, змісту навчального матеріалу, структурованого за темами та переліку державних вимог до рівня загальноосвітньої підготовки учнів, складених відповідно до Стандарту і поданих у вигляді таблиці з трьох стовпчиків.

Зміст теми містить перелік основних історичних сюжетів, не розділених на окремі уроки. Автори підручників і вчителі, орієнтуючись на вимоги щодо підготовки учнів, мають можливість самостійно визначати назву теми, кількість і перелік запитань до кожного уроку залежно від особливостей учнів, класу та індивідуального підходу вчителя до викладання.

До кожної теми у лівій частині програми подано перелік *основних питань*, які розкривають зміст навчального історичного матеріалу і обов'язково мають бути відображені в підручниках та посібниках. Основні питання засвоюються учнями у вигляді знань (різного ступеня узагальнення й складності) про події, факти, історичних діячів, культурно-історичні

пам'ятки. Вони є обов'язковим мінімумом, які мають засвоїти учні.

Державні вимоги до рівня загальноосвітньої підготовки учнів подано у правій частині програмі як переліку вмінь і навичок, яких школярі мають набути під час вивчення навчального матеріалу. Вони повністю відповідають вимогам, які передбачені Державним стандартом базової та повної загальної середньої освіти, є обов'язковими для засвоєння й оперування учнями і слугують методичним орієнтиром для авторів підручників і посібників.

Невід'ємною складовою навчальної програми з історії для загальноосвітніх навчальних закладів є *переліки*, зміст яких учні мають опрацювати, засвоїти та навчитися висловлювати свої судження щодо наведених понять, фактів, подій, явищ та історичних постатей:

- загальноісторичних та конкретно-історичних понять;
- опорних дат і фактів;
- історичних постатей;
- історично-культурних пам'яток.

**Послідовність вивчення
курсів історії України і всесвітньої історії по класах**

Клас	Навчальний курс	Кількість годин
5	Історія України (вступ до історії)	35
6	Інтегрований курс. (Всесвітня історія. Історія України)	70
7	Всесвітня історія Історія України	35 35
8	Всесвітня історія Історія України	35 52
9	Всесвітня історія Історія України	35 52

ВСТУП ДО ІСТОРІЇ УКРАЇНИ

5-й клас (35 годин)

Вивчення історії в загальноосвітніх навчальних закладах розпочинається з пропедевтичного курсу «Вступ до історії України». Міністерство освіти і науки скасувало лист «Про використання навчальної літератури» (№ 1/9-607 від 05 вересня 2013 року). Ліквідація вищезгаданого припису дозволяє підійти до організації навчання у 5-му класі на альтернативних засадах. Оскільки пропедевтичний курс історії є самостійним курсом і не пов'язаний структурно з курсами історії, що вивчають з 6-го класу, навчання в 5-му класі може здійснюватися за варіантами програм, що наведені нижче.

Відповідно до обраної програми вчителі можуть користуватись підручниками, що вийшли друком у 2010 році: «Вступ до історії України», автори Власов В., Данилевська О.; «Вступ до історії України», автор Мисан В. Та підручниками, що вийшли друком у 2013 році: «Історія України (Вступ до історії)», автора Власова В., видавництво «Генеза» та авторів Пометун О., Костюк І., Малієнко Ю., видавництво «Освіта».

Курс *Вступ до історії* у 5 класі є пропедевтичним, що й визначає його місце в системі шкільних історичних курсів та з-поміж інших навчальних дисциплін, а також початковість, елементарність його змістової частини й тих вимог, що їх висувають до знань та умінь учнів.

Головною метою курсу є підготовка учнів до успішного опанування систематичних курсів історії України та всесвітньої історії, прищеплення інтересу до історії, отримання знань у наступних класах через формування в них початкових уявлень про історію як науку та про історію України як складову світової історії, елементарних вмінь з історії; поглиблення загальних дидактичних вмінь, необхідних для успішного засвоєння історичної інформації в подальшому; прагнення викликати захоплення минулим України.

Зміст курсу ґрунтується на таких засадах:

- забезпечення формування елементарних уявлень про історію як науку, відмінну від інших своїм предметом, категоріальним апаратом та методологією;
- забезпечення розвитку загальнодидактичних та спеціальних умінь, потрібних для вивчення історії;
- ознайомлення з найяскравішими сторінками вітчизняної історії та її найвизначнішими діячами;
- збереження хронологічної послідовності викладу як передумови засвоєння на емпіричному рівні логіки історичного процесу;
- послідовне втілення загальнолюдських цінностей;
- врахування вікових особливостей.

Програма курсу передбачає уроки тематичного оцінювання навчальних досягнень учнів. Якщо для систематичних курсів з історії в основу результативної частини покладено знання учнів та сформовані вміння, то історична пропедевтика націлена передусім на початкові знання, елементарні уявлення та найпростіші вміння. Історичні знання п'ятикласників можна схарактеризувати як фрагментарні, початкові. Відповідно, їхні навчальні досягнення мають елементарний рівень і більш практичну спрямованість, пов'язані в основному з уміньми читати й розуміти адаптований історичний текст, працювати з історичними ілюстраціями, адаптованою історичною картою та стрічкою часу.

1	ВСТУП Ознайомлення учнів із завданнями і структурою курсу та підручника. Історія як навчальний предмет і наука. Історія України - складова всесвітньої історії.	Учень/учениця: <i>користується</i> підручником (орієнтується в його структурі, користується методичним апаратом тощо). <i>застосовує</i> поняття “історія”.
3	Тема 1. ЗНАЙОМСТВО З ІСТОРІЄЮ Відлік часу в історії. Ознайомлення з історичною картою. Історичні джерела. Археологія про життя найдавніших людей. Речові пам'ятки трипільців. Історичні заповідники та музеї.	Учень/учениця: <i>розрізняє</i> умовні позначки на історичній карті. <i>Знаходить</i> на карті відповідь на запитання вчителя. <i>Креслить</i> лінію часу та позначає на ній запропоновані дати. <i>Співвідносить</i> рік зі століттям.

	<p>Писемність та усна народна творчість як джерело історичних відомостей. Архіви. Нумізматика, сфрагістика та геральдика в історичній науці. Тризуб. Найвидатніші скіфські пам'ятки.</p> <p>Імена та назви. Легенди про походження географічних назв (на матеріалі історії рідного краю). Давні слов'яни. Історики про походження українського народу. Легенда про заснування Києва.</p> <p>Наш край.</p>	<p><i>Пояснює</i>, як відбувається відлік часу в історії, звідки історики довідуються про минулі часи; про походження тризубу й етноніму "Україна".</p> <p><i>Свідомо читає</i> адаптований історичний текст, знаходить у ньому історичну інформацію.</p> <p><i>Відрізняє</i> науково-популярний історичний текст від художньо-образного.</p> <p><i>Знаходить</i> у тексті відповіді на запитання.</p>
1	<i>Узагальнення</i>	
6	<p>Тема 2. КНЯЖА РУСЬ-УКРАЇНА</p> <p>Київська Русь. Давні літописи про перших князів Київської держави та походження назви "Русь". Київська держава за часів Володимира Великого та Ярослава Мудрого. Літописець про запровадження християнства. Софійський собор, Києво-Печерська Лавра. Пам'ятки книгописання. Перші школи Київської Русі.</p> <p>Боротьба Київської Русі з кочовиками. Володимир Мономах. "Повчання дітям".</p> <p>Київська Русь і монгольська навала. Літописи про боротьбу з монголами.</p> <p>Галицько-Волинська держава. Данило Романович.</p> <p>Українські землі у складі Великого князівства Литовського.</p> <p>Люблінська унія та її наслідки. Василь-Костянтин Острозький.</p> <p>Наш край.</p>	<p>Учень/учениця:</p> <p><i>знаходить</i> на карті місця найвизначніших подій княжої доби, території Київської Русі та Галицько-Волинської держави тощо.</p> <p><i>Визначає</i> тривалість подій, віддаленість від сьогодення.</p> <p><i>Називає</i> найвизначніші події та найвидатніших діячів княжої доби.</p> <p><i>За текстом розповідає</i> про історичного діяча та про історичну подію.</p> <p><i>Вибірково переказує</i> художньо-образний текст, вибираючи з нього історичну інформацію.</p> <p><i>Наводить приклади</i> найвідоміших культурних пам'яток.</p> <p><i>Розповідає</i> про одну (на вибір) з пам'яток княжої доби.</p> <p><i>Відрізняє</i> в сюжеті оповідань справжні історичні факти та постаті від вигаданих.</p> <p><i>Складає</i> простий план до науково-популярного тексту підручника.</p> <p><i>Виокремлює</i> в тексті головне й другорядне.</p> <p><i>Оцінює</i> інформацію з історичних джерел.</p>
1	<i>Узагальнення</i>	
7	<p>Тема 3. КОЗАЦЬКА УКРАЇНА</p> <p>Виникнення українського козацтва та Запорізької Січі. Побут, звичаї козацького товариства. Запорізька Січ - козацька республіка. Козацькі клейноди як пам'ятки історії.</p> <p>Доба героїчних походів. Гетьман Петро Конашевич-Сагайдачний.</p> <p>Національно-визвольна війна українського народу середини XVII ст. Гетьман Б. Хмельницький. Українська козацька держава. Українсько-московський договір 1654 року.</p>	<p>Учень/учениця:</p> <p><i>знаходить</i> на карті місця найвизначніших подій доби, територію Гетьманщини.</p> <p><i>Визначає</i> тривалість подій, складає елементарні хронологічні задачі.</p> <p><i>Називає</i> найвизначніші події та найвидатніших діячів козацької доби.</p> <p><i>Наводить приклади</i> найвідоміших культурних пам'яток.</p> <p><i>Стисло характеризує</i> історичні постаті, використовуючи текст.</p> <p><i>Висловлює</i> ставлення до подій та постатей.</p> <p><i>Розповідає</i> про кілька (на вибір) пам'яток козацької доби.</p>

	<p>Українська козацька держава другої половини XVII ст. Гетьманщина. І.Самойлович. І. Мазепа. Д.Апостол.</p> <p>Боротьба козацької старшини за відновлення державних прав України. Ліквідація української козацької держави та зруйнування Січі (історичні джерела).</p> <p>Поширення освіти та навчання у братських школах. Києво-Могилянська академія. Найвидатніші митці української культури XVIII ст. Г. Сковорода.</p> <p>Наш край.</p>	<p><i>Докладно переказує</i> науково-популярний текст, вибудовуючи розгорнуту відповідь на питання.</p> <p><i>За текстом складає</i> план перебігу подій.</p> <p><i>Моделює</i> белетризовану ситуацію, змінюючи особу оповідача, додаючи нових героїв, тощо.</p> <p><i>Визначає</i> належність зображених на ілюстраціях історичних пам'яток до козацької доби, порівнюючи їх із попередньою епохою.</p> <p><i>Порівнює</i> (за запропонованими вчителем лініями порівняння) історичні факти та події.</p>
1	<i>Узагальнення</i>	
7	<p>Тема 4. УКРАЇНА В XIX—XX ст.</p> <p>Українські землі під владою Російської та Австрійської імперій. Освіта. Університети. І. Котляревський, Т. Шевченко. “Руська трійця”.</p> <p>В. Антонович, І. Франко, Леся Українка, В.Короленко, Д.Яворницький та інші в національно-культурному житті другої половини XIX - поч. XX ст. Меценатство.</p> <p>Україна у Першій світовій війні. Відродження Української держави в 1917-1920 рр., Центральна Рада. М.Грушевський.</p> <p>Встановлення більшовицької влади в Україні. Україна у складі СРСР. Індустріалізація та колгоспна система. Голодомор 1932-1933 років.</p> <p>Велика Вітчизняна війна (1941-1945 рр.) - складова Другої світової війни. Життя населення України в роки окупації (за матеріалами історії рідного краю). Партизанський рух. Визволення України. Пам'ятники героям боротьби та жертвам війни (за матеріалами історії рідного краю). Післявоєнна відбудова. О. Довженко.</p> <p>Україна у 50-80-ті роки XX століття. Досягнення і проблеми. Уроки Чорнобильської трагедії. Освіта. Наука. Культура.</p> <p>Наш край.</p>	<p>Учень/учениця:</p> <p><i>показує</i> на карті територію України, області, найбільші міста.</p> <p><i>Ставить</i> запитання до історичної карти.</p> <p><i>Переказує</i> адаптований історичний текст за планом, вживаючи історизми.</p> <p><i>Встановлює</i> хронологічну послідовність 2—3 історичних подій.</p> <p><i>Називає</i> найважливіші події та найвизначніші постаті.</p> <p><i>Вибирає</i> (з переліку) пов'язані події (факти).</p> <p><i>Складає</i> план розповіді про подію.</p> <p><i>Складає</i> запитання про історичні події та постаті.</p> <p><i>Ділиться враженнями</i> щодо історичних подій та постатей.</p> <p><i>Визначає</i> історичне тло в художніх оповіданнях на історичну тематику.</p> <p><i>Дає</i> повну відповідь на історичне питання (за текстом підручника).</p> <p><i>Наводить приклади</i> участі своїх родичів у важливих подіях XX ст.</p>
1	<i>Узагальнення</i>	
3	<p>Тема 5. УКРАЇНА СУЧАСНА</p> <p>Розпад СРСР. Незалежність України. Конституція України - основний закон держави. Територія, населення,</p>	<p>Учень/учениця:</p> <p><i>показує</i> на карті територію України після відновлення її незалежності у 1991 р.</p>

	найбільші міста. Державні символи України. Сучасна Україна у Європі та світі.	<i>Встановлює хронологічну послідовність прийняття найважливіших державотворчих документів. Вибирає (з переліку) пов'язані події (факти). Наводить приклади зі сфери науки, спорту, культури, де Україна має здобутки світового рівня.</i>
1	<i>Підсумкове узагальнення</i>	
3	<i>Резерв</i>	

Курс історії у 5 класі має пропедевтичний характер, що визначає принципи відбору змісту та стилістичні особливості його подачі. П'ятикласники уперше ознайомлюються з навчальним предметом «Історія», тому головними завданнями курсу є:

- формування уявлень і початкових знань учнів про історію як галузь людських знань, як науку, що має свій предмет вивчення і свої методи дослідження;
- розвиток у школярів інтересу до предмета та мотивації до його вивчення.

Беручи до уваги вікові особливості пізнавальної діяльності дітей 10 — 11 років, автори програми пропонують сформуванню в учнів первинні знання та уявлення про розвиток історії як науки і як живу пам'ять про життя людей у минулому, про що саме та про кого пишуть історики. Передбачається ознайомлення дітей з історичними джерелами різних типів, — як письмовими, так і речовими, включаючи пам'ятки, що формують навколишнє історичне середовище. Оскільки курс історії у 5 класі не передбачає систематичного викладу інформації про минуле, то історичні факти неминуче подаються фрагментарно. Відбір запропонованих подій, явищ, історичних персонажів тощо автори намагалися збалансувати як з погляду представлення регіональної історії, так і враховуючи багатоаспектність соціальної, політичної історії, історії культури та повсякдення.

Відповідно курс складається з трьох розділів, які дають змогу учням послідовно опанувати відповідну інформацію та початкові предметні уміння, що становлять основу подальшої історичної освіти школярів. Програмою передбачено *практичні* заняття, метою яких є показати не лише можливості різноманітних історичних джерел у формуванні історичного знання, а й наближення історії як науки до учнів, її локального виміру, вироблення відповідального ставлення до минулого та різних форм його збереження. Деякі з рекомендованих практичних занять можуть бути проведені у формі екскурсій до музеїв, архівів, історичних пам'яток. На відміну від інших курсів, зважаючи на вікові особливості учнів, програмою передбачено лише *один урок узагальнення* — до всього курсу.

Для виконання зазначених завдань у програмі як приклади подано окремі факти, явища та персоналії, тому їхній перелік не є вичерпним. Він має стати орієнтиром для авторів підручників, завдання яких — відобразити зміст програми у всій її повноті, розробити цікавий, доступний для підлітків текст та відповідний методичний апарат, що передбачає розвивальну діяльність та компетентнісний підхід до навчання.

Серед державних вимог до рівня загальноосвітньої підготовки учнів увагу зосереджено на формуванні в учнів первинних уявлень про сутність та особливості історичного знання, позитивного ставлення до історії як предмета, здобуття п'ятикласниками вмінь осмисленого читання й опрацювання текстів на історичну тематику, ключових та предметних компетентностей на рівні, що відповідає основним віковим можливостям учнів.

Історія України (Вступ до історії)

Кть год	Зміст навчального матеріалу	Державні вимоги до рівня загальноосвітньої підготовки учнів
Розділ I. ЗВІДКИ І ЯК ІСТОРИКИ ДОВІДУЮТЬСЯ ПРО МИНУЛЕ		
10	<p>Історія як наука. Українські вчені-історики. Історія і час. Історична карта. Писемні джерела. Архіви. Мова як джерело знань про минуле. Фольклор. Речові історичні джерела. Музеї. Географічні назви в історичній науці.</p> <p>Практичне заняття. Про що можна довідатися з сімейного фотоальбому. Родинне дерево.</p> <p>Практичне заняття. Які назви в моєму рідному місті (селі) нагадують про минуле</p>	<p>Учень/ учениця:</p> <ul style="list-style-type: none"> ● <i>креслить</i> лінію часу та позначає на ній запропоновані дати; <i>співвідносить</i> рік зі століттям; ● <i>розрізняє</i> умовні позначки на історичній карті; <i>знаходить</i> на карті територію України, її столицю; ● <i>розповідає</i> про те, як історики довідуються про минулі часи на основі археологічних розкопок, писемних і речових джерел, монет і грошей, назв населених пунктів; про діяльність українських істориків (два - три на вибір), історію сім'ї та родинне дерево; ● <i>коментує</i> текст підручника під час читання і складає запитання до нього; ● <i>пояснює</i>, що таке історія, хто такі історики, як відбувається відлік часу в історії, що таке історичні джерела та які вони бувають; ● <i>добирає</i> інформацію про минуле з сімейних фотографій; ● <i>наводить приклади</i> історичних пам'яток, писемних і речових джерел, слів, прислів'їв, казок про минуле, історичних назв своєї місцевості, з яких можна довідатися про давні часи; ● <i>висловлює судження</i> щодо вивчення історії свого народу і країни та ролі музеїв, архівів, історичної науки у збереженні пам'яті про минуле
1	Узагальнення	
Розділ II. ПРО ЩО І ПРО КОГО РОЗПОВІДАЄ ІСТОРІЯ		
11	<p>Люди в історії: історичні діячі, групи людей і народи. Події та явища в історії: відкриття, битви, подорожі, господарське та повсякденне життя. Житло і побут давніх мешканців України. Київські князі. Запровадження християнства. Українське козацтво у битвах і походах.</p>	<p>Учень/ учениця:</p> <ul style="list-style-type: none"> ● <i>установлює</i> хронологічну тривалість і послідовність зазначених подій та явищ, <i>співвідносить</i> подію, історичне явище і століття; ● <i>знаходить на карті</i> території, пов'язані із зазначеними подіями та діяльністю людей; ● <i>розповідає</i> про історичну подію чи явище, історичних діячів на основі тексту підручника та використання матеріалу практичної роботи; ● <i>виокремлює</i> в тексті головне й другорядне, <i>складає</i> простий план тексту підручника, зокрема у формі запитань; ● <i>складає</i> запитання щодо перебігу історичної події; ● <i>пояснює</i>, про що і про кого розповідає історія як наука;

Кть год	Зміст навчального матеріалу	Державні вимоги до рівня загальноосвітньої підготовки учнів
	<p>Українське село і місто у XVIII ст. Відкриття Харківського університету та його вплив на українську культуру. Українська революція 1917—1920 рр. Україна в роки Другої світової (1939—1945) та Великої Вітчизняної (1941—1945) воєн. Проголошення незалежності України.</p> <p>Практичне заняття. Про що і про кого розповідає історія рідного краю</p>	<ul style="list-style-type: none"> ● <i>зіставляє</i> окремі події з історії родини й рідного краю та України; ● <i>висловлює власне ставлення</i> до історичних подій, явищ і діячів, що пропонуються для вивчення
1	<i>Узагальнення</i>	
Розділ III. ЩО ІСТОРИЧНІ ПАМ'ЯТКИ РОЗПОВІДАЮТЬ ПРО МИНУЛЕ		

Кть год	Зміст навчального матеріалу	Державні вимоги до рівня загальноосвітньої підготовки учнів
8	<p>Храми та ікони. Софійський собор і Києво-Печерська лавра. Книги і мініатюри. Остромирове Євангеліє та «Апостол» Івана Федорова.</p> <p>Замки і палаці. Генуезька і Кам'янець-Подільська фортеці. Бахчисарайський та Маріїнський палаці.</p> <p>Вулиці та площі. Вулиця Хрещатик у Києві. Площа Ринок у Львові. Парки і сади. «Софіївка» в Умані та заповідник «Качанівка» на Чернігівщині</p> <p>Практичне заняття. Які історичні пам'ятки мого міста (села), рідного краю розповідають про минуле.</p> <p>Практичне заняття. Моя уявна подорож історичними місцями України</p>	<p>Учень/ учениця:</p> <ul style="list-style-type: none"> ● <i>установлює</i> хронологічну послідовність створення зазначених пам'яток; ● <i>показує</i> на карті місцезнаходження цих пам'яток; ● <i>називає, розпізнає та описує</i> пам'ятки на основі вивченого матеріалу і практичної роботи; ● <i>пояснює</i> історичні поняття на основі тексту підручника та <i>застосовує</i> їх під час виконання пізнавальних завдань; ● <i>складає</i> план розповіді про пам'ятку і розповідає за планом, уживаючи історичні поняття і терміни; ● <i>наводить приклади</i> пам'яток свого краю та <i>описує</i> їх; ● <i>висловлює власне ставлення</i> до цих пам'яток і необхідності їх збереження
1	Узагальнення	
1	<p>Узагальнення до курсу: «Роль громадян, історичної науки, музеїв та архівів у збереженні минулого України»</p>	<p>Учень/ учениця:</p> <ul style="list-style-type: none"> ● <i>пояснює</i>, що таке історія і що є предметом вивчення історії як науки; ● <i>висловлює судження</i> щодо важливості історичних знань та ролі громадян, історичної науки, музеїв, архівів у збереженні минулого
2	Резерв	

Курс історії Стародавнього світу є першим систематичним курсом історії у середній школі, на матеріалі якого починається формування основ систематичних історичних знань, ціннісних орієнтацій, особистісних переконань, у ширшому значенні — основ гуманітарної культури учнів. Особливостями даного курсу є, по-перше, його інтегрований характер — давня історія України вивчається як складова всесвітньої історії; по-друге, вивчення історичного матеріалу здійснюється у широких хронологічних межах: від появи первісної людини до занепаду Західної Римської імперії.

Курс має на меті сформувати в учнів розуміння цивілізаційної значущості стародавнього періоду в історії України, Європи та світу в цілому, античної цивілізації як основи для подальшого розвитку європейських суспільств. Задля посилення наступності у викладі матеріалу, послідовного розкриття концептуальних положень та внутрішніх логічних зв'язків у деяких темах програми подається нова послідовність вивчення навчального матеріалу та застосовується проблемно-тематичний принцип його побудови.

Викладаючи курс, варто пам'ятати, що учні 6 класу вперше ознайомлюються не лише із системним поглядом на час і простір як невід'ємними складовими історичного процесу, а й починають опановувати складні поняття — «влада», «держава», «релігія», «тип господарства», «суспільний устрій», «культура», «цивілізація». Матеріал курсу зосереджений навколо таких змістових ліній, як «людина — природа», «людина — влада», «людина — світ уявлень та ідей».

У 6 класі, порівняно із пропедевтичним курсом історії 5 класу, зростають вимоги до рівня загальноосвітньої підготовки учнів стосовно вмінь локалізувати історичні події у часі та просторі, використовувати підручник як джерело знань, застосовувати історичні поняття для пояснення минулого, висловлювати ставлення до діяльності зазначених історичних діячів, отримувати інформацію з адаптованих історичних джерел. Зміст практичних занять у 6 класі уможливує розвиток предметних умінь, сприяє формуванню ключових елементів та історичної компетентності відповідно до вікових особливостей учнів.

Програмою передбачено проведення *уроків узагальнення та тематичного оцінювання* наприкінці вивчення більшості тем.

Інтегрований курс **(«Всесвітня історія. Історія України»)**

Кть год	Зміст навчального матеріалу	Державні вимоги до рівня загальноосвітньої підготовки учнів
--------------------	------------------------------------	--

Кть год	Зміст навчального матеріалу	Державні вимоги до рівня загальноосвітньої підготовки учнів
2	<p>ПОВТОРЕННЯ Що таке історія. Час і простір в історії. Історичні джерела.</p> <p>ВСТУП Своєрідність епохи стародавнього світу як першого етапу в історії людства. Історичні джерела з історії стародавнього світу.</p> <p><i>Практичне заняття.</i> Відлік часу в історії стародавнього світу</p>	<p>Учень/ учениця:</p> <ul style="list-style-type: none"> ● <i>згадує і пояснює</i>, що таке історія, як історичні процеси розвиваються в часі та просторі, що таке історичні пам'ятки, джерела знань про минуле, історичні події, хто такі історичні діячі (на прикладі історії України та рідного краю); ● <i>називає</i> основні етапи в історії людства, хронологічні межі історії стародавнього світу, основні види історичних джерел; ● <i>здійснює</i> відлік років в історії, <i>співвідносить</i> рік — століття — тисячоліття, <i>визначає</i> тривалість і послідовність історичних подій; ● <i>застосовує і пояснює на прикладах</i> поняття і терміни: «історія стародавнього світу», «історичне джерело з історії стародавнього світу», «ера — до Різдва Христового і від Різдва Христового»
Розділ I. ЖИТТЯ ЛЮДЕЙ ЗА ПЕРВІСНИХ ЧАСІВ		
7	<p>Наукові та релігійні теорії походження людини. Основні етапи антропогенезу. Розселення людей по земній кулі. Форми господарювання первісної людини.</p>	<p>Учень/ учениця:</p> <ul style="list-style-type: none"> ● <i>називає</i> основні етапи антропогенезу («австралопітек», «пітекантроп», «неандерталець», «людина розумна»), основні заняття людей на різних етапах первісного суспільства;
	<p>Привласнювальні та відтворювальні форми господарства. Суспільна організація (рід — плем'я — община) та організація влади (народні збори — рада старійшин — вождь) за первісних часів. Культура та вірування людей за первісних часів.</p>	<ul style="list-style-type: none"> ● <i>показує на карті</i> місця знахідок решток найдавніших людей, стоянки давніх людей на території України, території розселення носіїв трипільської культури; ● <i>застосовує і пояснює на прикладах</i> поняття: «рід», «плем'я»; «союз племен», «родова община», «сусідська община», «народні збори», «рада старійшин», «вождь»; ● <i>описує</i> головні винаходи людства доби кам'яного і мідно - бронзового віків, первісні форми релігійних вірувань і мистецтво людей за первісної доби;

Кть год	Зміст навчального матеріалу	Державні вимоги до рівня загальноосвітньої підготовки учнів
	<p><i>Практичне заняття.</i> Основні стоянки та пам'ятки первісних людей на території України.</p> <p>Трипільська культура. Господарство, побут і духовне життя носіїв трипільської культури</p>	<ul style="list-style-type: none"> ● визначає і пояснює на прикладах основні ознаки привласнювального та відтворювального господарства; ● порівнює форми господарювання та спосіб життя людини за різних етапів первісної доби; ● характеризує організацію влади за первісних часів, ускладнення суспільного життя; ● оцінює значення первісної доби в історії людства
1	<i>Узагальнення</i>	
<i>Розділ II. ЦИВІЛІЗАЦІЇ СТАРОДАВНЬОГО СХОДУ</i>		

Кть год	Зміст навчального матеріалу	Державні вимоги до рівня загальноосвітньої підготовки учнів
5	<p>Тема I. СТАРОДАВНІЙ ЄГИПЕТ</p> <p>Вплив природно-географічних умов на розвиток єгипетської цивілізації. Повсякдення та господарське життя. Утворення держави та цивілізації в Єгипті. Влада, суспільна організація в Стародавньому Єгипті. Будівництво пірамід (Джосер, Хеопс). Розквіт та занепад Єгипту в II тис. до Р. Х. Хатшепсут. Тутмос III. Рамзес II. Архітектура і мистецтво, писемність і освіта.</p> <p>Практичне заняття. Міфи та релігія Стародавнього Єгипту</p>	<p>Учень/ учениця:</p> <ul style="list-style-type: none"> ● <i>називає</i> хронологічні межі заснування, розквіту та остаточного занепаду держави в Стародавньому Єгипті, основні періоди історії, спорудження пірамід; ● <i>показує на карті</i> долину Нілу, територіальні межі та основні центри Стародавнього Єгипту, напрямки завойовницьких походів єгипетських фараонів Тутмоса III та Рамзеса II; ● <i>застосовує та пояснює на прикладах</i> поняття: «ном», «держава», «реформа», «податки і повинності», «ієрогліф», «фараон», «чиновник», «вельможа», «іригація»; ● <i>описує</i> особливості повсякденного та духовного життя, культури стародавніх єгиптян, життя і діяльність історичних постатей; ● <i>наводить приклади впливу</i> природно-географічних умов на зародження і розвиток держави та цивілізації в Єгипті; ● <i>характеризує</i> особливості розвитку Єгипту в різні періоди його історії, міфологічні та релігійні уявлення давніх єгиптян; ● <i>оцінює</i> внесок єгипетської цивілізації у світову культуру
1		<i>Узагальнення</i>

Кть год	Зміст навчального матеріалу	Державні вимоги до рівня загальноосвітньої підготовки учнів
5	<p>Тема II. ЦИВІЛІЗАЦІЇ ПЕРЕДНЬОЇ ТА ЦЕНТРАЛЬНОЇ АЗІЇ. КІММЕРІЙСЬКО-СКІФСЬКИЙ СВІТ</p> <p>Вплив природно-географічних умов на розвиток цивілізацій Дворіччя в III—II тис. до Р. Х. Вавилон за часів Хаммурапі. Фінікійські міста-держави. Фінікійська колонізація. Ізраїльсько- Іудейське царство. Біблія як історичне джерело. Ново- Ассирійське та НовоВавилонське царства у першій половині I тис. до Р. Х. (оглядово). Перська держава Ахеменідів. Залізний вік на території сучасної України. Кіммерійськоскіфський світ у взаєминах з цивілізаціями Передньої Азії.</p> <p><i>Практичне заняття.</i> Історичні джерела про скіфів. Геродот про скіфський похід Дарія I</p>	<p>Учень/ учениця:</p> <ul style="list-style-type: none"> ● <i>називає хронологічні межі</i> розквіту Вавилону за правління Хаммурапі, ІзраїльськоІудейського царства — Давида і Соломона, Ново- Ассирійського царства — Ашшурбаніпала, Ново - Вавилонського царства — Навуходоносора II, Перської держави — Дарія I; ● <i>показує на карті</i> територію Дворіччя, Вавилонського царства часів Хаммурапі, фінікійські міста- держави, кордони Ізраїльсько-Іудейського царства, Перської держави за часів Дарія I, території розселення кіммерійців та скіфів, напрямки фінікійської колонізації; ● <i>застосовує та пояснює на прикладах</i> поняття: «колонія», «метрополія», «колонізація»; «місто- держава», «клинопис», «закон», «Біблія», «пектораль», «скіфський курган»; ● <i>характеризує</i> діяльність Соломона та Дарія I, суспільне, господарське життя та культурну спадщину племен і народів залізного віку, що проживали на території України, внесок цих цивілізацій у культурну спадщину людства; ● <i>описує</i> спосіб життя населення різних цивілізацій Передньої та Центральної Азії і Кіммерійсько - Скіфського світу;
1		<ul style="list-style-type: none"> ● <i>наводить приклади</i> впливу природно-географічних умов Дворіччя на зародження держави та цивілізації, ролі заліза в історії людства, природно-географічних умов Північного Причорномор'я на тип господарювання кіммерійців та скіфів; ● <i>оцінює</i> внесок цивілізацій Передньої та Центральної Азії, кіммерійців і скіфів у світову культуру
1	<i>Узагальнення. Тематичне оцінювання</i>	
5	Тема III.	Учень/ учениця:

Кть год	Зміст навчального матеріалу	Державні вимоги до рівня загальноосвітньої підготовки учнів
	<p>СТАРОДАВНІ ІНДІЯ ТА КИТАЙ</p> <p>Вплив природногеографічних умов на розвиток цивілізацій в Індії. Індська цивілізація. Ведійська цивілізація. Суспільний устрій, релігія та повсякденне життя Давньої Індії. Будда та його вчення. Вплив природногеографічних умов на розвиток цивілізації в Китаї. Суспільний устрій та повсякденне життя Давнього Китаю. Конфуцій та його вчення. Давньокитайські імперії.</p> <p><i>Практичне заняття.</i> Наукові знання, освіта та писемність у Стародавньому Китаї</p>	<ul style="list-style-type: none"> ●<i>називає</i> хронологічні межі утворення та розквіту цивілізацій в Індії та Китаї; ●<i>показує</i> на карті долини Інду і Гангу, Хуанхе та Янцзи, територіальні межі й основні центри давніх Індії та Китаю; ●<i>застосовує та пояснює</i> на прикладах поняття: «веди», «імперія», «Великий шовковий шлях», «індуїзм», «буддизм», «конфуціанство»; ●<i>описує</i> спосіб життя людей стародавньої Індії та Китаю; ●<i>наводить приклади</i> впливу природногеографічних умов Індії та Китаю на зародження держави і цивілізації; ●<i>характеризує</i> суспільний устрій, релігійні погляди і культурні здобутки мешканців давніх Індії та Китаю; ●<i>оцінює</i> внесок цивілізацій Індії та Китаю у світову культуру
1		<i>Узагальнення</i>
Розділ III. ІСТОРІЯ СТАРОДАВНЬОЇ ГРЕЦІЇ		

Кть год	Зміст навчального матеріалу	Державні вимоги до рівня загальноосвітньої підготовки учнів
8	<p>Тема I. СТАНОВЛЕННЯ АНТИЧНОЇ ГРЕЦЬКОЇ ЦИВІЛІЗАЦІЇ</p> <p>Вплив природногеографічних умов на розвиток античної грецької цивілізації. Населення Давньої Греції.</p> <p><i>Практичне заняття.</i> Давньогрецька міфологія і релігія як спосіб світосприйняття людей.</p> <p>Перекази про найдавнішу історію Греції. Археологічне відкриття Мінойської та Ахейської палацових цивілізацій, їх основні центри; розквіт і занепад. Давньогрецьке суспільство за поемами Гомера. Боротьба демосу із знаттю. Грецька тиранія. Велика грецька колонізація. Заснування античних грецьких поселень на території України. Взаємини греків і місцевого населення. Об'єднання Аттики. Законодавча реформа. Ліквідація тиранії в Афінах. Завершення формування Афінського поліса. Спарта.</p> <p><i>Практичне заняття.</i> Побут та виховання спартанців</p>	<p>Учень/ учениця:</p> <ul style="list-style-type: none"> ● <i>називає хронологічні межі</i> існування Мінойської та Ахейської палацових цивілізацій, гомерівського періоду, Великої грецької колонізації, заснування перших грецьких поселень на території України; ● <i>показує</i> на карті Балканський півострів та острови Егейського моря, основні центри Мінойської та Ахейської та античної полісної цивілізацій, основні області Балканської Греції, напрямки Великої грецької колонізації, античні грецькі поселення на території України; ● <i>застосовує та пояснює на прикладах</i> поняття: «елліни», «громадянин», «демос», «аристократія», «драконівські закони», «тиранія»; ● <i>описує</i> спосіб життя людей та культурні пам'ятки Стародавньої Греції; ● <i>наводить приклади</i> впливу природногеографічних умов Греції на розвиток цивілізації; ● <i>характеризує і порівнює</i> суспільний устрій, культурні досягнення Мінойської та Ахейської палацових держав, періоду розквіту і занепаду Мінойської та Ахейської цивілізації, реформи Лікурга і Солона;
		<ul style="list-style-type: none"> ● <i>висловлює власне ставлення</i> до спадщини давньогрецького суспільства, ролі античних грецьких поселень в історії України
1		<i>Узагальнення</i>

Кть год	Зміст навчального матеріалу	Державні вимоги до рівня загальноосвітньої підготовки учнів
6	<p>Тема II. АНТИЧНА ГРЕЦЬКА ЦИВІЛІЗАЦІЯ КЛАСИЧНОЇ ДОБИ</p> <p>Греко- перські війни. Марафонська битва. Похід Ксеркса. Утвердження демократії в Афінах за Перикла. Права і обов'язки громадянина. Негромадянське населення афінського поліса. Господарювання та повсякденне життя в Давній Греції. Античні олімпійські ігри. Сім'я, освіта та виховання афінян. Криза грецького поліса. Демосфен. Підкорення Греції Філіпом II.</p> <p>Практичне заняття. Мистецтво Стародавньої Греції</p>	<p>Учень/ учениця:</p> <ul style="list-style-type: none"> ●<i>називає</i> хронологічні межі та дати Греко-перських воєн, Марафонської битви, перебування Перикла на чолі афінської демократії; ●<i>показує на карті</i> Перську державу і Грецію, перебіг Греко - перських воєн та місця основних битв; ●<i>застосовує та пояснює на прикладах</i> поняття: «демократія», «права і обов'язки громадянина», «фаланга»; ●<i>описує</i> пам'ятки давньогрецького мистецтва, повсякденне життя і традиції афінян, становище афінського громадянина; ●<i>порівнює</i> устрій та повсякдення Спарти й Афін, спосіб життя і виховання спартанців та афінян; ●<i>характеризує</i> розвиток науки, культури Греції класичної доби, наслідки Греко- перських воєн; ●<i>характеризує</i> діяльність видатних діячів; ●<i>висловлює судження</i> про важливість афінської демократії, прав та обов'язків громадян; ●<i>оцінює</i> внесок античної грецької цивілізації в історію людства та України
1	<i>Узагальнення</i>	

Кть год	Зміст навчального матеріалу	Державні вимоги до рівня загальноосвітньої підготовки учнів
4	<p>Тема III. ДОБА ЕЛЛІНІЗМУ</p> <p><i>Практичне заняття.</i> Особистість і діяльність Александра Великого за історичними джерелами</p> <p>Елліністичні держави. Основні риси еллінізму. «Зустріч цивілізацій». Культура за елліністичної доби.</p> <p><i>Практичне заняття.</i> Суспільне, господарське життя та побут в античних полісах на території України</p>	<p>Учень/ учениця:</p> <ul style="list-style-type: none"> ●<i>називає</i> дати Східного походу Александра Великого, хронологічні межі елліністичного етапу, існування грецьких поселень на території України; ●<i>показує</i> на карті кордони держави Александра Великого, центри античної цивілізації на території України, перебіг Східного походу, територіальні межі елліністичних держав, основні центри елліністичної цивілізації; ●<i>характеризує</i> діяльність видатних діячів; ●<i>застосовує та пояснює на прикладах</i> поняття: «еллінізм», «музей», «пергамент»; ●<i>описує</i> пам'ятки елліністичної цивілізації, життя та побут мешканців грецьких полісів на території України, повсякденне і духовне життя в Александрії; ●<i>оцінює</i> внесок елліністичної цивілізації в історію людства та України
1	<i>Узагальнення</i>	
Розділ IV. ІСТОРИЯ СТАРОДАВНЬОГО РИМУ		
8	<p>Тема I. СТАРОДАВНІЙ РИМ ЗА ЦАРСЬКОЇ ТА РЕСПУБЛІКАНСЬКОЇ ДОБИ</p> <p>Вплив природно-географічних умов на життя населення Апеннінського півострова. Виникнення міста Рима. Царська доба в історії Стародавнього Риму.</p> <p>Римська республіка V—I ст. до Р. Х. Боротьба плебеїв з патриціями за свої права. Соціальний устрій та організація влади. Права та обов'язки громадянина*. Військова експансія Риму й утворення Римської середземноморської держави. Релігія, сім'я і виховання. Криза Римської республіки. Боротьба за республіку: реформи братів Гракхів. Перший тріумвірат і диктатура Цезаря. (оглядово)</p>	<p>Учень/ учениця:</p> <ul style="list-style-type: none"> ●<i>називає</i> хронологічні межі заснування Рима, Римської республіки, роки Другої Пунічної війни, реформ братів Гракхів, диктатури Цезаря; ●<i>показує на карті</i> Апеннінський півострів, Рим, Карфаген, перебіг Другої Пунічної війни, кордони Римської середземноморської держави, римські провінції доби Республіки; ●<i>визначає</i> характерні риси суспільного устрою Римської республіки; ●<i>описує</i> побут і повсякденне життя за часів Республіки, римське рабовласницьке помістя, сім'ю і виховання у римлян; ●<i>застосовує та пояснює на прикладах</i> поняття: «республіка», «патриції», «плебеї», «сенат», «консул», «народний трибун», «вето», «легіон», «провінція», «гладіатор», «диктатор», «імператор», «тріумф», «овація»; ●<i>порівнює</i> становище патриціїв та плебеїв; ●<i>характеризує</i> особливості республіканського устрою в Римі, демократії, прав та обов'язків громадян, діяльність Цезаря; ●<i>оцінює</i> внесок Риму республіканської доби в історію людства

Кть год	Зміст навчального матеріалу	Державні вимоги до рівня загальноосвітньої підготовки учнів
	<p><i>Практичне заняття.</i> Історичний портрет Цезаря</p>	
1		<i>Узагальнення</i>
8	<p>Тема II. РИМСЬКА ІМПЕРІЯ</p> <p>Римська імперія доби принципату. Октавіан Август. Марк Аврелій. Місто Рим і його повсякденне життя. Кризові явища в Римській імперії. Реформи Діоклетіана і Константина Виникнення християнства та християнізація Римської імперії. Перетворення християнства на офіційну релігію Римської імперії.</p> <p><i>Практичне заняття.</i> Культура Давнього Риму.</p> <p>Розпад Римської імперії на Західну та Східну (Візантію). Початок Великого переселення народів. Захоплення Риму варварами.</p> <p><i>Практичне заняття.</i> Історичні джерела про суспільне та господарське життя і духовний світ давніх слов'ян</p>	<p>Учень/ учениця:</p> <ul style="list-style-type: none"> ● <i>називає</i> хронологічні межі існування Римської імперії, Боспорського царства, виникнення християнства, <i>роки</i>: встановлення принципату Октавіана Августа, поділу імперії на Західну та Східну (Візантію), занепад Західної Римської імперії; ● <i>показує на карті</i> кордони Римської імперії часів розквіту та занепаду, Західної і Східної римських імперій та м. Константинополь, Боспорського царства, а також основні провінції часів імперії, напрямки вторгнення готів і гунів, території, заселені давніми слов'янами та їх сусідами; ● <i>застосовує та пояснює на прикладах</i> поняття: «християнство», «Символ віри», «Святе писмо», «церква», «діаспора», «Велике переселення народів», «Візантія»; ● <i>описує</i> імператорський Рим, пам'ятки давньоримської архітектури, побут і повсякденне життя в імператорському Римі, становище перших християн, заняття, побут, духовне життя давніх слов'ян; ● <i>оцінює</i> внесок Римської цивілізації та культури в історію людства; ● <i>характеризує</i> реформи Діоклетіана та Константина, суспільний устрій Римської імперії, кризові явища в Римській імперії, зміни у ставленні держави до християнської церкви; ● <i>характеризує</i> діяльність видатних діячів;
		<ul style="list-style-type: none"> ● <i>наводить приклади</i> речових пам'яток історії давніх слов'ян, кризових явищ у Римській імперії, зміни у ставленні держави до християнської церкви
1	<p>Узагальнення до курсу: «Внесок народів стародавнього світу в історію людства. Роль стародавнього періоду в історії України»</p>	<p>Учень/ учениця:</p> <ul style="list-style-type: none"> ● <i>пояснює</i>, що таке історія стародавнього світу; ● <i>називає</i> хронологічні межі історії стародавнього світу;

Кть год	Зміст навчального матеріалу	Державні вимоги до рівня загальноосвітньої підготовки учнів
		<ul style="list-style-type: none"> •показує на карті місця зародження й розвитку давніх цивілізацій; •визначає і характеризує основні цивілізаційні здобутки цивілізацій Стародавнього світу; •висловлює судження щодо ролі та значення історії стародавнього світу в розвитку європейської та світової цивілізації
3		Резерв

Історія України

7 клас

Кількість годин	Зміст навчального матеріалу	Державні вимоги до рівня загальноосвітньої підготовки учнів
2	<p>ПОВТОРЕННЯ. Історія України в стародавні часи.</p> <p>ВСТУП. Історія України в Середні віки. Періодизація. Джерела з історії України.</p>	<p>Учень/учениця:</p> <ul style="list-style-type: none"> • показує на карті територію українських земель у середні віки; • характеризує історичний розвиток України у стародавню добу; • визначає особливості розвитку українських земель доби Середньовіччя; • називає періодизацію історії України у Середньовіччі; • тлумачить поняття «історія стародавнього світу», «історичні джерела».
Розділ І. ВИНИКНЕННЯ ТА СТАНОВЛЕННЯ РУСІ–УКРАЇНИ		
4	<p>Розселення слов'янських племен на території України.</p> <p>Господарство східних слов'ян. Суспільний устрій. Вірування. Сусіди східних слов'ян.</p> <p>Утворення Русі-України. Київські князі: Аскольд, Олег, Ігор, Ольга, Святослав.</p> <p>Практичне заняття: «Князь Святослав та його походи».</p>	<p>Учень/учениця:</p> <ul style="list-style-type: none"> • розпізнає на карті територію розселення слов'янських племен, які проживали на території Русі-України; напрямки походів київських князів; • характеризує суспільне життя, господарство, заняття, побут і вірування східних слов'ян; роль міста Києва в утворенні держави східних слов'ян; роль перших князів у становленні Київської держави (Русі-України); літописні джерела про виникнення Києва; основні версії походження назви «Русь»; • визначає наслідки впливу природно-географічних умов на господарство та спосіб життя східних слов'ян; сутність і наслідки внутрішньої й зовнішньої політики перших князів; • висловлює судження щодо діяльності Аскольда, Олега, Ігоря, Ольги та Святослава; • називає роки правління перших князів; версії походження назви «Русь», «Русь–Україна»; • тлумачить поняття «Велике розселення слов'ян», «князь», «дружина», «літопис», «Русь», «Русь-Україна», «імперія», «полюддя», «данина».
1	Узагальнення. Тематичний контроль	
Розділ ІІ. КИЇВСЬКА ДЕРЖАВА (РУСЬ–УКРАЇНА)		

наприкінці X – у першій половині XI ст.

5	<p>Внутрішня і зовнішня політика Володимира Великого. Запровадження християнства.</p> <p>Київська держава (Русь-Україна) Ярослава Мудрого. «Руська правда». Міжнародні зв'язки.</p> <p>Суспільний устрій. Влада князя. Повсякденне життя. Господарство. Міста. Ремесла. Торгівля.</p> <p>Практичне заняття: «Християнська релігія і церква в житті давньоруського (давньоукраїнського) суспільства» / «Уявна подорож Києвом часів Ярослава Мудрого» (на вибір вчителя).</p> <p>Архітектура та монументальний живопис. Писемність та освіта. Українська мова.</p>	<p>Учень/учениця:</p> <ul style="list-style-type: none"> • показує на карті територію Київської держави (Русі-України) за правління князів Володимира Святославовича та Ярослава Мудрого; • характеризує суспільну роль різних верств і станових груп населення Київської держави (Русі - України); розвиток господарства і торгівлі; повсякденне життя мешканців міста і села; найдавніші пам'ятки писемності та умови поширення освіти; роль князівської влади в політичному устрої Русі; відносини Русі - України з європейськими державами; • визначає ступінь розвитку господарства й торгівлі Русі – України; причини і наслідки запровадження християнства як державної релігії Київської держави (Русі- України); • висловлює судження та порівнює внутрішню й зовнішню політику Володимира Великого і Ярослава Мудрого; політичний устрій і соціальний розвиток давньоруського та європейського суспільств; • називає роки правління князів Володимира Великого та Ярослава Мудрого; рік запровадження християнства як державної релігії; • тлумачить поняття «християнство», «священик», «митрополит», «монастир», «чернець», «графіті», «мозаїка», «верстви», «бояри», «церковнослов'янська мова», «книжкові мініатюри».
	1	Узагальнення. Тематичний контроль

Розділ III. КИЇВСЬКА ДЕРЖАВА (РУСЬ-УКРАЇНА)

у другій половині XI – першій половині XIII ст.

5	<p>Правління Ярославовичів. Половці. Любецький з'їзд князів.</p> <p>Правління Володимира Мономаха та його сина</p>	<p>Учень/учениця:</p> <ul style="list-style-type: none"> • показує на карті території князівств часів роздробленості Київської держави (Русі - України) та половецькі землі; • характеризує становище Київської держави (Русі – України) за правління наступників Ярослава Мудрого; особливості політичного і соціально-економічного життя князівств часів роздробленості; відносини половців із Руссю;
----------	--	--

	<p>Мстислава Великого.</p> <p>Роздробленість Київської держави. Київське, Переяславське та Чернігівське князівства в середині XII – першій половині XIII ст. Політичне і соціально-економічне життя.</p> <p>Галицьке і Волинське князівства в другій половині XII ст. Ярослав Осмомисл.</p> <p>Культура Русі–України в другій половині XI – першій половині XIII ст.</p> <p>Практичне заняття: «Повчання дітям» Володимира Мономаха – кодекс настанов князівської родини» / «Слово о полку Ігоревім» як історичне джерело» (на вибір вчителя).</p>	<ul style="list-style-type: none"> • визначає причини і наслідки князівських усобиць; половецьких набігів; Любецького з’їзду князів, • висловлює судження про діяльність Ярославичів, Володимира Мономаха, Мстислава Великого, Ярослава Осмомисла; • називає роки правління князів доби; дату Любецького з’їзду князів; дату першої писемної згадки назви «Україна».
1	Узагальнення. Тематичний контроль	
Розділ IV. ГАЛИЦЬКО-ВОЛИНСЬКА ДЕРЖАВА		
5	<p>Утворення Галицько-Волинського князівства. Роман Мстиславович. Боротьба за владу. Данило Романович.</p> <p>Походи монголів на Русь. Встановлення панування Золотої Орди на українських землях.</p> <p>Внутрішня політика.</p>	<p>Учень/учениця:</p> <ul style="list-style-type: none"> • показує на карті територію Галицько-Волинської держави за Романа Мстиславовича і його наступників; території сусідніх держав; напрямки навали монголів; • характеризує діяльність князів династії Романовичів; особливості монгольського панування на українських землях; • визначає особливості зовнішньої та внутрішньої політики галицько-волинських правителів; • висловлює судження про діяльність Романа Мстиславовича, Данила Романовича, Юрія І Львовича; особливості розвитку українського суспільства княжої доби з європейськими країнами; • називає роки правління найвидатніших галицько-волинських князів; монгольської навали на землі південно-західної Русі;

	<p>Зовнішня політика. Коронація Данила Романовича.*</p> <p>Практичне заняття: «Зовнішня політика Данила Романовича. Коронація»/ «Данило Романович - будівничий Галицько-Волинської держави» (на вибір вчителя).</p> <p>Культура Галицько-Волинської держави у другій половині XI – XIII ст.</p> <p>Галицько-Волинська держава за наступників Данила Романовича.</p>	<ul style="list-style-type: none"> • тлумачить поняття «орда», «баскак», «ярлик», «улулус», «король».
1	Узагальнення. Тематичний контроль	
Розділ V. УКРАЇНСЬКІ ЗЕМЛІ У СКЛАДІ ВЕЛИКОГО КНЯЗІВСТВА ЛИТОВСЬКОГО ТА ІНШИХ ДЕРЖАВ (друга половина XIV – XV ст.)		
5	<p>Статус українських земель у складі Великого князівства Литовського та інших держав. Кревська унія 1385 р. і українські землі. Остаточна ліквідація Волинського та Київського удільних князівств.</p> <p>Держава Феодоро в Криму. Утворення Кримського ханства. Гереї. Суспільний устрій та культура ханства.</p> <p>Суспільне і церковне життя. Сільське господарство. Ремесла і торгівля. Міста, магдебурзьке право.</p>	<p>Учень/учениця:</p> <ul style="list-style-type: none"> • показує на карті територію українських земель у складі різних держав; територію Кримського ханства; • характеризує становище українських земель у складі різних держав; розвиток господарства, торгівлі; державне, суспільне та культурне життя Кримського ханства; побут соціальних верств і етнічних груп та їхню роль у житті тогочасного суспільства; полікультурність українського суспільства; • визначає причини та наслідки Кревської унії; особливості розвитку міст та магдебурзького права; • висловлює судження щодо діяльності Любарта Гедиміновича, Володимира Ольгердовича, Хаджі-Герея, Костянтина Острозького, Юрія Дрогобича; • називає час входження українських земель до складу різних держав; утворення Кримського ханства і його підпорядкування Османській імперії; • тлумачить поняття: «унія», «українська шляхта», «магнат», «кріпацтво», «невільник», «ясир», «гетьман», «господар», «хан», «султан», «магдебурзьке право», «іконостас».

	Культура та освіта. Юрій Дрогобич. Практичне заняття: «Етнічний склад населення України. Повсякденне життя».	
1	Історія рідного краю	
1	Узагальнення. Тематичний контроль	
1	Узагальнення до курсу: «Середньовічна історія України та її внесок у загальноєвропейську спадщину».	Учень/учениця: <ul style="list-style-type: none"> • характеризує основні цивілізаційні здобутки українського суспільства в період Середньовіччя; • визначає здобутки українського суспільства у IX – XV ст. та його внесок у загальноєвропейську спадщину; • порівнює процеси і явища європейської та української історії доби Середньовіччя; • висловлює судження щодо подій, явищ і процесів, які відбувалися в українському суспільстві в часи Середньовіччя; • називає хронологічні межі середньовічного періоду історії України та його особливості.
2	Резерв	

* може бути проведено у формі практичного заняття

Всесвітня історія

7 клас

Кількість годин	Зміст навчального матеріалу	Державні вимоги до рівня загальноосвітньої підготовки учнів
1	ПОВТОРЕННЯ. Місце історії Стародавнього світу в історії людства. ВСТУП. Середньовіччя як період розвитку людства. Періодизація, джерела вивчення.	Учень/учениця: <ul style="list-style-type: none"> • характеризує основні тенденції політичного й економічного розвитку світу в Середні віки; види джерел з історії Середньовіччя; • називає основні здобутки стародавніх часів; хронологічні межі та періодизацію Середніх віків, вказує її особливості для різних регіонів світу; • тлумачить поняття «Середні віки», «раннє Середньовіччя», «Зріле (Високе) Середньовіччя», «осінь Середньовіччя», «варвари».
Розділ I. ПЕРШІ СЕРЕДНЬОВІЧНІ ДЕРЖАВИ		

5	<p>Велике переселення народів. Утворення «варварських королівств». Франкська держава. Хлодвіг.</p> <p>Завоювання Карла Великого. Імперія франків. Розподіл імперії.</p> <p>Візантійська імперія доби Юстиніана. Розквіт Візантії за Македонської династії та династії Комнінів. Культура Візантії.</p> <p>Природногеографічні умови Аравії. Виникнення ісламу. Мухаммад. Арабські завоювання. Розквіт і занепад перших Халіфатів. Розвиток арабо-мусульманської культури.</p> <p>Практичне заняття: «Вплив Візантії, імперії Карла Великого, перших Арабських халіфатів на становлення Середньовічної Європи».</p>	<p>Учень/учениця:</p> <ul style="list-style-type: none"> • показує на карті напрями Великого переселення народів, «варварські» королівства, імперію Карла Великого, Візантію, напрями завойовницьких походів арабів, Арабський халіфат; провідні країни Європи і світу; • характеризує «варварські королівства», Франкську та Візантійську імперії, перші Арабські халіфати; діячів раннього Середньовіччя; • визначає наслідки Великого переселення народів; розпаду імперії Карла Великого, виникнення ісламу і арабської експансії; • називає хронологічні межі Великого переселення народів, існування Франкського королівства; Франкської та Візантійської імперій, перших Арабських халіфатів (Омейядів і Аббасидів); дату об'єднання арабів під владою Мухаммада, виникнення ісламу та ісламського літочислення; битв під Пуатьє і Верденського договору; • тлумачить поняття «Велике переселення народів», «варварське королівство», «Каролінгське відродження», «халіфат», «іслам», «Коран», «арабо-мусульманська цивілізація», «василевс», «імперія».
1	Узагальнення. Тематичний контроль	
Розділ II. СЕРЕДНЬОВІЧНИЙ СВІТ ЗАХІДНОЇ ЄВРОПИ		
4	<p>Зв'язок людини і природи. Рух населення. Внутрішня і воєнна колонізація.</p> <p>Три стани середньовічного суспільства. Феодалізм. Християнізація Європи. Християнська церква раннього Середньовіччя.</p> <p>Практичне заняття: «Замок. Рицарські традиції. Життя селян».</p>	<p>Учень/учениця:</p> <ul style="list-style-type: none"> • показує на карті найбільші міста Європи, основні торговельні шляхи Середньовіччя, територію поширення християнства; • називає основні стани середньовічного суспільства, дату розколу християнської церкви; • описує середньовічне місто, феодальний замок, селянське житло; • характеризує основні стани середньовічного суспільства, процес християнізації Європи, основні відмінності між католицизмом і православ'ям, роль християнської церкви, повсякденне життя і традиції середньовічної людини; середньовічний ремісничий цех.

	Середньовічне місто. Ремесло і цехи. Торгівля й гільдії. Міські комуни. Міська культура та повсякденне життя.	<ul style="list-style-type: none"> • визначає причини і наслідки внутрішньої і зовнішньої колонізації Середньовічної Європи; виникнення середньовічних міст; боротьби міст з сеньйорами: формування цехової системи ремісничого виробництва. • тлумачить поняття «феод», «феодалізм», «васалітет», «феодална драбина», «цех», «майстер», «підмайстер», «учень», «гільдія», «Ганза», «лихварство», «міська комуна», «внутрішня колонізація», «зовнішня колонізація».
1	Узагальнення. Тематичний контроль	
Розділ III. ЄВРОПЕЙСЬКЕ СУСПІЛЬСТВО І ДЕРЖАВИ В X – XV ст.		
8	<p>Походи вікінгів та їх завоювання.</p> <p>Хрестові походи. Держави хрестоносців. Духовно-рицарські ордени.</p> <p>Практичне заняття: «Наслідки Хрестових походів».</p> <p>Середньовічні держави: від роздробленості до становопредставницьких монархій.</p> <p>Франція у XI – XV ст. Філіп IV Красивий. Столітня війна.</p> <p>Англія в XI – XV ст. Вільгельм I Завойовник. Генріх II Плантагенет. «Велика хартія вольностей». Війна троянд.</p> <p>Священна Римська імперія Оттон I. Зовнішня політика германських імператорів. Фрідріх II Штауфен.</p>	<p>Учень/учениця:</p> <ul style="list-style-type: none"> • показує на карті території зазначених держав, напрямки походів вікінгів, Хрестових походів, етапи Реконкісти, місця основних битв Столітньої війни; • називає хронологічні межі походів вікінгів, нормандського завоювання Англії, Хрестових походів, Реконкісти, утворення королівства Іспанія, Столітньої війни; дати утворення Священної Римської імперії, скликання англійського парламенту, Генеральних штатів у Франції; • описує походи вікінгів, Перший та Четвертий Хрестові походи, основні битви Столітньої війни, подвиг Жанни Д'Арк; • характеризує Перший та Четвертий Хрестові походи, результати нормандських завоювань, Реконкісти, італійської політики німецьких імператорів; італійські торговельні республіки; процес становлення станово-представницької монархії; • визначає причини і наслідки Хрестових походів, Столітньої війни; основні напрями діяльності зазначених історичних діячів; • тлумачить поняття «вікінги», «феодална роздробленість», «Хрестові походи», «духовно-рицарські ордени», «парламент», «станово-представницька монархія», «кортеси», «Генеральні штати», «сейм», «Реконкіста», «Столітня війна», «Золота булла»,

	Італійські торговельні республіки (Генуя, Венеція). Реконкіста. Утворення королівства Іспанія. Ізабелль I, Фернандо II.	«торгівельні республіки».
1	Узагальнення. Тематичний контроль	
Розділ IV. МАТЕРІАЛЬНИЙ І ДУХОВНИЙ СВІТ ЄВРОПЕЙСЬКОГО СЕРЕДНЬОВІЧЧЯ		
5	<p>Наукові і технічні досягнення. Книгодрукування.</p> <p>Християнська церква в XI – XV ст. Єретики і боротьба з ними.</p> <p>Практичне заняття: «Середньовічні школи та університети. Життя середньовічного студента».</p> <p>Архітектура і мистецтво.</p> <p>Раннє Відродження й гуманізм.</p>	<p>Учень/учениця:</p> <ul style="list-style-type: none"> • показує на карті університетські центри й міста пов'язані з початком Відродження; межі поширення впливу католицької і православної церков; • називає хронологічні межі поширення романського і готичного стилів, раннього Відродження; час винайдення книгодрукування; дату розколу християнської церкви, «Великої схизми» католицької церкви; • описує романський і готичний храми; основні технічні досягнення Середньовіччя; • визначає причини і наслідки виникнення університетів; появу ідей гуманізму і культури Раннього Відродження; • характеризує вплив церкви на культуру й освіту; технічні досягнення Середньовіччя; діяльність Роджера Бекона, Йоганна Гутенберга, П'єра Абеляра, Данте, Петрарки, Сандро Боттічеллі, Донателло; • тлумачить поняття «вітраж», «фреска», «скульптура», «університет», «єретик», «інквізиція», «Альбігойські війни», «Раннє Відродження», «гуманізм», «романський стиль», «готичний стиль».
1	Узагальнення. Тематичний контроль	
Розділ V. КРАЇНИ ЦЕНТРАЛЬНОЇ ТА СХІДНОЇ ЄВРОПИ в X – XV ст.		
3	<p>Польське королівство. Казимир III. Велике князівство Литовське. Угорське королівство. Іштван I. Королівство Чехія. Ян Гус і Гуситські війни.</p>	<p>Учень/учениця:</p> <ul style="list-style-type: none"> • показує на карті території Польщі, Угорщини, Чехії, Московської держави та Новгородської республіки, Золотої Орди; напрямки походів монголів; територію поширення гуситського руху;

	<p>Монгольська навала на Русь. Новгородська боярська республіка. Московська держава. Іван III.</p> <p>Практичне заняття: «Виникнення слов'янської писемності. Кирило і Мефодій».</p>	<ul style="list-style-type: none"> • називає хронологічні межі Гуситських війн, монгольської навали на Східну Європу, підкорення земель Північно-східної Русі Москвою, час правління Івана III, створення слов'янської абетки; дати утворення Польського, Угорського королівств Грюнвальдської битви; • описує основні пам'ятки культури Польщі, Великого князівства Литовського, Угорщини, Чехії, Московської держави та Новгороду; • визначає наслідки золотоординського ярма для країн Східної Європи; • характеризує діяльність зазначених діячів; значення Грюнвальдської битви для народів Східної Європи; • тлумачить поняття «гусити», «гуситські війни», «віче», «Новгородська боярська республіка», «ярлик», «боярська дума», «Судебник».
Розділ VI. СЕРЕДНЬОВІЧНИЙ СХІД		
3	<p>Утворення Османської імперії. Правління Мехмеда II. Культура Османської імперії.</p> <p>Китай та часів династії Тан. Завоювання Китаю монголами. Династія Мін. Досягнення китайської культури.</p> <p>Індія. Касти. Індуїзм. Делійський султанат. Досягнення індійської культури.</p>	<p>Учень/учениця:</p> <ul style="list-style-type: none"> • показує на карті території Індії, Китаю, Османської держави, напрямки завойовницьких походів турків-османів; • називає дати битви на Косовому полі, утворення Османської держави, падіння Константинополя; • описує основні пам'ятки культури Індії, Китаю та Османської імперії епохи Середньовіччя; • характеризує внесок середньовічних Індії, Китаю та Османської імперії у світову спадщину; • тлумачить поняття «Піднебесна імперія», «касти», «індуїзм», «турки османи», «султан», «яничар».
1	Узагальнення. Тематичний контроль	
1	Узагальнення до курсу: «Середні віки в історії людства».	<p>Учень/учениця:</p> <ul style="list-style-type: none"> • висловлює судження щодо ролі та значення Середніх віків у розвитку європейської цивілізації; • визначає основні здобутки людства часів Середніх віків.

ІСТОРИЯ УКРАЇНИ

8 КЛАС

Кількість годин	Зміст навчального матеріалу	Державні вимоги до рівня загальноосвітньої підготовки учнів
1	<p>ВСТУП. Середньовічна спадщина України. Основні події і постаті.</p> <p>Ранній новий час Особливості ранньомодерної доби в історії України.</p>	<p>Учень/учениця:</p> <ul style="list-style-type: none"> • показує на карті українські землі на кінець XV ст.; • характеризує особливості Раннього нового часу в історії України; • визначає періодизацію та види джерел історії України в Ранній новий час;<ul style="list-style-type: none"> • пояснює, застосовує терміни і поняття: «Ранній новий час»; «Ранньомодерна доба».
Розділ І. УКРАЇНСЬКІ ЗЕМЛІ в XVI ст.		
9	<p>Політичне становище українські землі у першій половині XVI ст.</p> <p>Соціальній структура суспільства. (магнати, шляхта, духовенство, містяни, селяни). Василь-Костянтин Острозький.</p> <p>Економічне життя села і міста: фільварки, цехи. Торгівля. Сільське та міське самоврядування.</p> <p>Люблінська унія 1569 р. та її вплив на українські землі.</p> <p>Українське козацтво. Перші Січі. Дмитро Вишневецький. Запорозька Січ – козацька республіка.</p> <p>Реєстрове козацтво. Становлення козацького стану. Козацькі війни кінця XVI ст.</p> <p><i>Практичне заняття</i></p>	<p>Учень/учениця:</p> <ul style="list-style-type: none"> • показує на карті територіальний розподіл українських земель на початок XVI ст.; зміни, що відбулися на українських землях унаслідок Люблінської унії; перші Січі; райони козацьких повстань 1590-х років; • характеризує особливості соціально-економічного, політичного та релігійного життя на українських землях; зміст Люблінської унії; діяльність православних братств; розвиток книговидавництва та шкільництва; повсякденне життя українців; історико-культурні пам'ятки; • визначає причини й наслідки Люблінської унії; виникнення козацтва і січей; вплив реформаційних і контрреформаційних рухів в Україні; історичне значення Пересопницького Євангелія; • висловлює судження щодо діяльності Василя-Костянтина Острозького, Дмитра Вишневецького, Івана Федорова, Криштофа Косинського та Северина Наливайка; • називає дати Люблінської унії, утворення першої Запорозької Січі, виходу друком перших книжок, заснування Острозької академії;

	<p>Повсякденне життя представників основних верст суспільства.</p> <p>Церковне життя. Особливості реформаційних та контрреформаційних рухів в Україні. Православні братства.</p> <p>Культурно-освітнє життя. Острозька академія, братські школи, єзуїтські колегії.</p> <p>Пересопницьке Євангеліє. Книговидавання. Іван Федоров.</p> <p>Містобудування, архітектура, образотворче мистецтво.</p>	<p>• пояснює, застосовує терміни і поняття: «фільварок», «шляхта», «магдебурзьке право», «магнат», «козак», «унія», «Запорозька Січ», «кіш», «козацька старшина», «кошовий отаман», «козацька рада», «козацькі клейноди», «реєстрове козацтво», «низове козацтво», «курінь», «покозачення», «козацькі війни», «церковні братства», «слов'яно-греко-латинська школа», «колегія», «академія», «вертеп», «гравюра».</p>
1	Узагальнення. Тематичний контроль	
Розділ II. УКРАЇНСЬКІ ЗЕМЛІ наприкінці XVI – у першій половині XVII ст.		
8	<p>Церковні собори в Бересті 1596 р. Розкол православної церкви. Утворення Греко-католицької церкви.</p> <p>Кримське ханство. Внутрішня і зовнішня політика.</p> <p>Походи козаків першої чверті XVII ст.</p> <p>Петро Конашевич-Сагайдачний. Похід на Москву 1618 р.</p> <p>Військо Запорозьке і Хотинська війна.</p> <p>Практичне заняття: Військове мистецтво, традиції та побут українського козацтва.</p> <p>Боротьба за відновлення православної ієрархії. Реформи митрополита Петра Могили.</p> <p>Козацько-селянські повстання 20-30-х рр. XVII ст. «Ординація Війська Запорозького».</p> <p>Києво-Могилянський колегіум. Полемічна</p>	<p>Учень/учениця:</p> <ul style="list-style-type: none"> • показує на карті Кримське ханство та шляхи набігів кримських татар; напрямки походів козаків на володіння Османської імперії та Московське царство; райони козацьких повстань 1620-1630-х років; • характеризує внутрішню і зовнішню політику кримських ханів; військово-політичну організацію козацтва; морські та суходільні походи козаків; традиції, звичаї та побут козаків; історико-культурні пам'ятки доби; • визначає причини й наслідки Берестейської унії; козацько-селянських повстань 1620-1630-х років; • висловлює судження щодо діяльності Іпатія Потія, Герасима та Мелетія Смотрицьких, Іван Вишенський, Петро Могила, Петро Конашевич-Сагайдачний; • називає дати утворення Греко-католицької церкви; доби «героїчних походів», походу козаків на Москву; Хотинської війни; козацько-селянських повстань; створення Києво-Могилянського колегіуму; видання «Ординації Війська Запорозького»; <p>• пояснює, застосовує терміни і поняття: «Греко-католицька церква», «полемічна література», «героїчні походи».</p>

	література. Архітектура. Образотворче мистецтво.	
1	Узагальнення. Тематичний контроль	
Розділ III. НАЦІОНАЛЬНО-ВИЗВОЛЬНА ВІЙНА УКРАЇНСЬКОГО НАРОДУ середини XVII ст.		
5	<p>Передумови, причини, початок Національно-визвольної війни. Події 1648-1649 рр. Зборівський договір.</p> <p>Українська козацька держава – Війська Запорозького. Адміністративно-територіальний устрій. Соціально-економічне життя. Зовнішня політика.</p> <p>Практичне заняття: Богдан Хмельницький як політик і людина</p> <p>Події 1650–1651 рр. Білоцерківський договір. Битва під Батогом. Молдавські походи. Облога Жванця. Кам'янецька угода.</p> <p>Українсько-московський договір 1654 р. Воєнно-політичні події 1654–1655 рр. Віленське перемир'я. Українсько-шведсько-трансильванський союз.</p>	<p>Учень/учениця:</p> <ul style="list-style-type: none"> • показує на карті полковий устрій держави – Війська Запорозького; кордони Української козацької держави; основні напрямки походів і битви Національно-визвольної війни; • характеризує перебіг Національно-визвольної війни; соціально-економічне становище українських земель після утворення козацької держави; зміст Зборівського і Білоцерківського договорів, «Березневих статей», Кам'янецької угоди, умови Віленського перемир'я; • визначає причини та наслідки Національно-визвольної війни українського народу; наслідки українсько-московського договору 1654 р.; утворення українсько-шведсько-трансильванського союзу. • пояснює особливості здійснення влади гетьмана в козацькій державі; взаємовідносини Війська Запорозького з державами-сусідами; • висловлює судження щодо діяльності Богдана Хмельницького та його сподвижників в розбудові козацької держави; характер відносин з сусідніми державами; • називає дати основних битв Національно-визвольної війни, укладення Зборівського, Білоцерківського договорів, Березневих статей, Кам'янецької угоди, Віленського перемир'я; <p style="text-align: center;">• пояснює, застосовує терміни і поняття: «Гетьманщина», «гетьман», «генеральна старшина», «генеральна військова та старшинська ради», «універсал», «полк», «сотня».</p>
1	Історія рідного краю	
1	Узагальнення. Тематичний контроль	
Розділ IV. УКРАЇНСЬКІ ЗЕМЛІ НАПРИКІНЦІ 50-х років XVII – НА ПОЧАТКУ XVIII ст.		
9	Іван Виговський. Гадяцька угода. Україно-московська війна. Конотопська битва. Початок Руїни.	<p>Учень/учениця:</p> <ul style="list-style-type: none"> • показує на карті території Лівобережної і Правобережної Гетьманщини, Запорозької Січі, Слобідської України; події

	<p>Юрій Хмельницький. Розкол Гетьманської держави. Павло Тетеря та Іван Брюховецький. Андрусівське перемир'я.</p> <p>Петро Дорошенко. Спроби об'єднання Лівобережної та Правобережної Гетьманщини. Дем'ян Многогрішний. Іван Самойлович. Чигиринські походи. Бахчисарайський мир. «Вічний мир».</p> <p>Припинення існування Правобережної Гетьманщини. Правобережне козацтво в останній чверті XVII ст.</p> <p>Заселення і розвиток Слобідської України. Слобідські козаці полки. Запорозьке козацтво. Іван Сірко.</p> <p>Практичне заняття: «Руїна»: причини і наслідки.</p> <p>Івана Мазепи. Внутрішня і зовнішня політика. Семен Палій. Північна війна і Україна.</p> <p>Пилип Орлик і його Конституція. Ліквідація козацтва на Правобережній Україні.</p> <p>Церковне життя. Освіта. Архітектура. Образотворче мистецтво.</p>	<p>україно-московської війни; межі поділу України за Андрусівським перемир'ям, Бахчисарайським договором, «Вічним миром»; Чигиринські походи; події Північної війни на українських землях; територію поширення повстання Семена Палія;</p> <ul style="list-style-type: none"> • характеризує зміст політики Росії щодо українських земель; адміністративно-територіальний устрій, господарське та повсякденне життя запорозьких земель; внесок Києво-Могилянської академії в розвиток освіти і науки; історико-культурні пам'ятки доби; основні положення Конституції Пилипа Орлика; • визначає причини і наслідки періоду «Руїни»; військово-політичного виступу Івана Мазепи; • висловлює судження щодо діяльності гетьманів Івана Виговського, Юрія Хмельницького, Павла Тетері, Івана Брюховецького, Петра Дорошенка, Дем'яна Многогрішного, Івана Самойловича, Івана Мазепи, Пилипа Орлика; кошових отаманів Івана Сірка, Костя Гордієнка; полковника Семена Палія; Феофана Прокоповича; • називає хронологічні межі періоду Руїни, дати Гадяцької угоди, Андрусівського договору, Бахчисарайського договору, «Вічного миру», повстання під проводом С.Палія; зруйнування Батурина і Чортомлицької Січі, Полтавської битви; ухвалення Конституції Пилипа Орлика; • пояснює, застосовує терміни і поняття: «Руїна», «протекторат», «Малоросійська колегія», «козацьке бароко», «Чигиринські походи».
1	Історія рідного краю	
1	Узагальнення. Тематичний контроль	
Розділ V. УКРАЇНСЬКІ ЗЕМЛІ у 20–90-х рр. XVIII ст.		
10	<p>Іван Скоропадський, Павло Полуботок. Перша Малоросійська колегія. Данило Апостол. «Правління гетьманського уряду».</p> <p>Кирило Розумовський. Ліквідація гетьманства і козацького устрою в Україні. Друга Малоросійська колегія. Запровадження кріпацтва.</p> <p>Нова (Підпільненська) Січ. Петро Калнишевський.</p>	<p>Учень/учениця:</p> <ul style="list-style-type: none"> • показує на карті територію Лівобережної Гетьманщини, Олешківської і Нової Січі, Слобідської України; територіальні зміни, що відбулися унаслідок російсько-турецьких воєн, поділів Речі Посполитої, ліквідації Кримського ханства; • характеризує основні напрями політики Російської і Австрійської імперій щодо українських земель; адміністративно-територіальний устрій, господарське та повсякденне життя запорозьких земель; внесок Києво-

	<p>Ліквідація Запорозької Січі.</p> <p>Російсько-турецькі війни XVIII ст. і Україна. Ліквідація Кримського ханства. Колонізація Півдня України.</p> <p>Правобережна Україна. Гайдамаки. Коліївщина. Буковина, Східна Галичина, Закарпаття. Рух опришків.</p> <p>Поділи Речі Посполитої. Зміни становища Правобережної України у складі Російської імперії.</p> <p>Західноукраїнські землі у складі володінь австрійських Габсбургів. Реформи Марії-Терезії та Йосипа II.</p> <p>Освіта і наука. Києво-Могилянська академія. Григорій Сковорода.</p> <p>Архітектура. Образотворче мистецтво. Музики</p> <p>Практичне заняття: Козацькі літописи XVII – XVIII ст. як історичні джерела.</p>	<p>Могилянської академії в розвиток освіти і науки; історико-культурні пам'ятки доби;</p> <ul style="list-style-type: none"> • визначає причини і наслідки скасування гетьманства, ліквідації Запорозької Січі; поділів Речі Посполитої; приєднання земель Правобережжя, Поділля, Волині та Кримського ханства до Росії; особливості розвитку культури козацької доби; причини розгортання гайдамацького та опришківського руху на Правобережжі; наслідки реформ Марії-Терезії та Йосипа II для українських земель; • висловлює судження щодо діяльності гетьманів Івана Скоропадського, Павла Полуботка, Данила Апостола, кошового отамана Петра Калнишевського; Олекси Довбуша, Максима Залізняка, Івана Гонти; Григорія Сковороди; • називає дати остаточної ліквідації гетьманства і Запорозької Січі, Кримського ханства, поділів Речі Посполитої, закріпачення селян Лівобережної та Слобідської України; Коліївщини; <p>• пояснює, застосовує терміни і поняття: «гайдамаки», «опришки», «паланка», «Коліївщина», «козацькі літописи», «кріпацтво», «реформи».</p>
1	Історія рідного краю	
1	Узагальнення. Тематичний контроль	
1	<p>Узагальнення до курсу: «України в ранньомодерну добу та її внесок в загальноєвропейську спадщину».</p>	<p>Учень/учениця:</p> <ul style="list-style-type: none"> • називає періодизацію історії України Раннього Нового часу; • характеризує і порівнює процес українського державотворення з основними тенденціями політичного розвитку європейських країн; • визначає особливості козацької доби, оцінює роль козацтва в історії України; • висловлює судження щодо діяльності провідних історичних осіб України XVI – XVIII ст.
1	Резерв	

Всесвітня історія
8 клас

Ксть год	Зміст навчального матеріалу	Державні вимоги до рівня загальноосвітньої підготовки учнів
1	<p><i>ВСТУП</i></p> <p>Середні віки в історії людства. Поняття і періодизація Нового часу, Ранньомодерної доби.</p>	<p>Учень/ учениця:</p> <ul style="list-style-type: none"> • <i>показує на карті</i> провідні європейські держави; • <i>характеризує</i> цивілізаційної спадщини Середньовіччя; особливості розвитку світу напередодні Нового часу; • <i>називає</i> хронологічні межі та періодизацію Середніх віків та Нового часу; • <i>пояснює, застосовує</i> поняття і терміни: «Новий час», «ранній Новий час», «Ранньомодерна доба»
Розділ I. ВЕЛИКІ ГЕОГРАФІЧНІ ВІДКРИТТЯ ТА СТАНОВЛЕННЯ КАПІТАЛІСТИЧНИХ ВІДНОСИН		
5	<p>Причини й передумови Великих географічних відкриттів XV— XVI ст. Подорожі Х. Колумба, В. да Гами, Ф. Магелана.</p> <p>Конкіста – завоювання Нового світу. Створення колоніальних імперій. Зміна поглядів на світ.</p> <p>Торгівельний капітал. Мануфактурне виробництво і наймана праця. Розвиток техніки. Становлення капіталістичних відносин.</p> <p>Повсякденне життя населення Західної Європи.</p> <p><i>Практичне заняття (на вибір вчителя):</i> Наслідки Великих географічних відкриттів для історії людства / Цивілізації доколумбової Америки</p>	<p>Учень/ учениця:</p> <ul style="list-style-type: none"> • <i>показує на карті</i> основних географічних відкриттів; напрямки нових торговельних шляхів, центри світової торгівлі. • <i>характеризує</i> подорожі європейців; життя народів доколумбової Америки (ацтеки, майя, інки); зміни у житті людей після Великих географічних відкриттів; технічні досягнення раннього Нового часу; • <i>визначає</i> причини і наслідки Великих географічних відкриттів; • <i>називає період</i> Великих географічних відкриттів, дати подорожей Х. Колумба, Васко да Гами, Ф. Магелана; • <i>пояснює, застосовує</i> поняття і терміни: «Великі географічні

		відкриття», «конкіста», «колоніальна імперія», «зустріч цивілізацій», «Револуція цін», «мануфактура», «капіталізм», «буржуазія», «найманий робітник»
1	<i>Узагальнення. Тематичне оцінювання</i>	
Розділ II. ВИСОКЕ ВІДРОДЖЕННЯ. РЕФОРМАЦІЯ В ЗАХІДНІЙ ЄВРОПІ		
5	<p>Гуманізм. М. Сервантес, Еразм Роттердамський, Н. Макіавелі, Високе Відродження. Леонардо да Вінчі, Рафаель, Мікеланджело. Північне Відродження. П. Брейгель, А. Дюрер. Зародження культури бароко. Рембрант, Рубенс, Тиціан.</p> <p><i>Практичне заняття(на вибір вчителя):</i> Гуманістичні ідеї в творах Е.Роттердамського / Ідеї гуманізму в шедеврах Високого Відродження</p> <p>Католицька церква напередодні Реформації. М. Лютер і народження протестантизму. Т. Мюнцер. Поширення Реформації. Ж. Кальвін. Аугсбурзький релігійний мир 1555 р.</p> <p>Контрреформація в Європі. І. Лойола. Єзуїти. Тридентський собор.</p> <p>Народження нової європейської науки. Р.Декарт, Й.Кеплер, Н.Коперник, Г. Галілей.</p>	<p>Учень/ учениця:</p> <ul style="list-style-type: none"> показує на карті регіони поширення реформації; культурні центри Європи раннього Нового часу; характеризує процес Реформації і Контрреформації в Європі; основні риси Ренесансу і бароко; досягнення науки; пояснює вплив ідей Гуманізму на становлення європейської науки і суспільства; визначає причини і наслідки Реформації та Контрреформації; основні ідеї М. Лютера, Т. Мюнцера, Ж.Кальвіна, Е.Роттердамського називає дату початку Реформації, хронологічні межі епохи Ренесансу; видатні пам'ятки культури епохи Ренесансу й бароко; пояснює, застосовує поняття і терміни: «Реформація», «протестантизм», «лютеранство», «кальвінізм», «селянська війна», «Контрреформація», «орден єзуїтів» «Високе Відродження», «Північне Відродження», «бароко»
1	<i>Узагальнення. Тематичне оцінювання</i>	
Розділ III. ДЕРЖАВИ ЗАХІДНОЇ ЄВРОПИ у XVI — XVII ст.		
7	Становлення абсолютної монархії у Франції. Франциск I. Особливості Реформації у Франції.	Учень/ учениця:

	<p>Релігійні війни. Нантський едикт.</p> <p>Кардинал А. Рішельє. Абсолютизм за Людовіка XIV. Ж.-Б.Кольбер.</p> <p>Королівська реформація в Англії. Генріх VIII. Єлизавета I. «Криваве законодавство»</p> <p>Англійська революція. О. Кромвель. Навігаційний акт. Реставрація і "Славна революція". «Білль про права». Парламентська монархія.</p> <p>Володіння Габсбургів. Карл V, Філіп II. Національно-визвольна війна у Нідерландах. Утрехтська унія. В.Оранський.</p> <p><i>Практичне заняття (на вибір вчителя):</i> Розвиток монархічних форм правління у країнах Західної Європи / Образ абсолютного монарха країн Західної Європи.</p> <p>Тридцятилітня війна. Вестфальська система міжнародних відносин</p>	<ul style="list-style-type: none"> • <i>показує на карті</i> територію Англії, Франції, володінь Карла V Габсбурга, Об'єднані провінції Нідерландів; шлях «Великої армади»; територіальні зміни, що відбулися в результаті Тридцятилітньої війни; • <i>характеризує</i> основні риси політичного і релігійного розвитку західноєвропейських країн; абсолютизм в різних країнах Європи; причини і наслідки релігійних війн у Франції, національно-визвольної війни у Нідерландах, Англійської революції; • висловлює власні судження щодо діяльності кардинала Рішельє, О. Кромвеля, В. Оранського; • <i>називає</i> хронологічні межі Тридцятилітньої війни, релігійних війн у Франції, національно-визвольної війни в Нідерландах, Англійської революції; • <i>пояснює, застосовує</i> поняття і терміни: «релігійні війни», «абсолютизм», «протекціонізм», «меркантилізм», «Славна революція», «національно визвольна війна», «протекторат»
1	<i>Узагальнення. Тематичне оцінювання</i>	
Розділ IV. ОСМАНСЬКА ІМПЕРІЯ. КРАЇНИ СХІДНОЇ ЄВРОПИ у XVI — першій половині XVIII ст.		
4	<p>Експансія Османської імперії. Сулейман Пишний.</p> <p>Народи Південно-Східної Європи під владою турків-османів</p> <p>Річ Посполита. Характерні риси шляхетської демократії.</p> <p>Московське царство. Іван IV Грозний. Смутний час.</p>	<p>Учень/ учениця:</p> <ul style="list-style-type: none"> • <i>показує на карті</i> території Османської Імперії, Російської держави, Речі Посполитої; • <i>характеризує</i> внутрішню та зовнішню політику Османської імперії, Речі Посполитої та Російської держави; • <i>визначає</i> причини і наслідки османських завоювань в Європі, Північної війни; значення реформ Петра I; • <i>висловлює судження</i> щодо діяльності Сулеймана Пишного,

	<p>Початок правління династії Романових. Реформи патріарха Никона. Внутрішня та зовнішня політика Петра I. Народження Російської імперії.</p>	<p>Сигізмунда II Августа, Івана IV Грозного, Олексія Михайловича, Петра I;</p> <ul style="list-style-type: none"> • <i>називає</i> дати Люблінської унії, зупинки османської експансії (облога Відня 1683 р.), проголошення Росії імперією; • <i>пояснює, застосовує</i> поняття і терміни: «султан», «шляхта», «опричнина», «Смута», «церковний розкол», «сейм», «Земський собор», «самодержавство»
1	<p><i>Узагальнення. Тематичне оцінювання</i></p>	
<p>Розділ V. ЕПОХА ПРОСВІТНИЦТВА</p>		
5	<p>Початок промислового перевороту і його вплив на життя різних верств населення. А.Сміт. Просвітництво. Енциклопедисти. Масони. Класицизм.</p> <p>Освічений абсолютизм. Володіння австрійських Габсбургів. Марія Терезія. Йосип II. Королівство Пруссія. Фрідріх II. Російська імперія. Єлизавета I. Катерина II.</p> <p>Міжнародні відносини. Війна за іспанську спадщину, війна за австрійську спадщину, Семилітня війна. Поділи Речі Посполитої. Початок боротьби за спадщину Османської імперії.</p> <p>Англійські колонії в Північній Америці. Декларація незалежності. Війна за незалежність. Утворення США. Конституція США</p> <p><i>Практичне заняття (на вибір вчителя):</i> Особливості державного устрою США / Повсякденне життя в країнах Західної Європи у XVIII</p>	<p>Учень/ учениця:</p> <ul style="list-style-type: none"> • <i>показує на карті</i> територію Пруссію, володіння австрійських Габсбургів, Російську імперію, англійські колонії в Північній Америці та США; територіальні зміни, що мали місце впродовж XVIII ст.; • <i>характеризує</i> зміст промислового перевороту, освіченого абсолютизму, класицизму, зміни у повсякденному житті протягом XVIII ст.; • <i>визначає</i> основні ідеї Просвітництва, «Декларації незалежності» та Конституції США; зміст політики Англії щодо північноамериканських колоній; • <i>пояснює причини і наслідки</i> реформ Марії Терезії, Йосипа II, Фрідріха II, Катерини II, боротьби за незалежність США і Семилітньої війни; • <i>називає</i> хронологічні межі промислового перевороту, доби Просвітництва, Семилітньої війни, Війни за незалежність США, прийняття «Декларації незалежності» та Конституції США; дати поділів Речі Посполитої;

	ст.	<ul style="list-style-type: none"> • <i>пояснює, застосовує</i> поняття і терміни: «промисловий переворот», «освічений абсолютизм», «Просвітництво», «енциклопедисти», «класицизм», «конституція», «федерація»
1	<i>Узагальнення. Тематичне оцінювання</i>	
Розділ VI. СХІДНИЙ СВІТ в XVI –XVIII ст.		
2	<p>Індія. Держава Великих Моголів. Бабур, Акбар. Перське царство Сефевидів. Аббас I. Культура Індії та Персії.</p> <p>Китай. Маньчжурське завоювання. Династія Цин. Культура Китаю. Японія. Сьогунат Токугави. Політика самоізоляції. Культура Японії.</p>	<p>Учень/ учениця:</p> <ul style="list-style-type: none"> • <i>показує на карті</i> території Індії, Персії, Китаю, Японії; • <i>характеризує та порівнює</i> особливості економічного, політичного, соціального устрою Індії, Персії, Китаю, Японії; • <i>визначає</i> основні риси культурного розвитку народів Сходу; особливості взаємин з країнами Європи; • <i>пояснює</i> особливості правління Великих Моголів, Сефевидів, династії Цин, Токугави; • <i>називає</i> дату встановлення влади Великих Моголів, Сефевидів, династії Цин, Токугави; • <i>пояснює, застосовує</i> поняття і терміни: «Великі Моголи», «маньчжури», «самураї», «політика самоізоляції», «мініатюра», «каліграфія»
1	Узагальнення до курсу: «Ранній Новий час в історії людства»	<ul style="list-style-type: none"> • <i>визначає і характеризує</i> процеси модернізації і становлення єдності Світу; <i>висловлює судження</i> щодо основних здобутків раннього Нового часу

Історія України

9 клас

Дата проведення уроку	К-ть годин	Зміст навчального матеріалу	Державні вимоги до рівня загальноосвітньої підготовки учнів
	1	ВСТУП Ознайомлення учнів із завданнями і структурою курсу. Розподіл території України між двома імперіями на Східну (Російську) і Західну (Австрійську). Україна в умовах загальноєвропейської кризи аграрно-ремісницької цивілізації. Утвердження індустріального суспільства. Українське національне відродження.	Учень/учениця: <i>хронологічно співвідносить</i> процеси, які відбувалися на землях України, із загальноєвропейськими тенденціями історичного розвитку; <i>показує на карті</i> території розселення українців та територіальні зміни наприкінці XVIII — на початку XIX ст.; <i>зіставляє</i> їх із сучасними кордонами України; <i>пояснює</i> , які тенденції розвитку українського суспільства домінували у XIX ст., що таке ринкові відносини, що таке індустріальне суспільство; <i>називає</i> причини кризи аграрної цивілізації.
	2	Тема 1. ФОРМУВАННЯ МОДЕРНОЇ УКРАЇНСЬКОЇ НАЦІЇ. ТЕОРІЯ ТА СУСПІЛЬНІ ВИКЛИКИ ПЕРШОЇ ПОЛОВИНИ XIX ст. Від етносу до нації; від Малоросії та Галицької Русі до України. «Українське питання» — проблема панівних націй. «Український проект». Чим поняття «українська нація» відрізняється від понять «українська народність» або «український етнос». Які характеристики їх визначають. Староукраїнство і українство Нового часу. Історична пам'ять — найсуттєвіший чинник формування національної свідомості. Значення фольклору та етнографії в дослідженні національних ознак українців. Пошук науково-історичних підвалин української окремішності. Початок академічного (наукового) етапу українського визвольного руху.	Учень/учениця: <i>виявляє</i> розуміння понять «етнос», «народність», «нація»; <i>орієнтується</i> у визначеннях «український проект», «російський і польський імперські проекти»; <i>описує і порівнює</i> стан українського питання в межах Російської і Австрійської імперій, різниці суспільно-політичних прав українського населення та сусідніх прийшлих російської та польської націй; <i>визначає</i> мотиви дій української еліти по виокремленню українських національних інтересів; <i>аналізує та узагальнює</i> діяльність провідників українського руху першої половини XIX ст. — етнографів, фольклористів, істориків, громадських і церковних діячів, їхні твори, що підносили значення народу, його права керувати суспільним життям на своїй території; <i>зіставляє</i> історичні і літературні джерела, визначаючи програмні цілі ідейних керівників національного руху; <i>здійснює</i> критичний аналіз джерел та інтерпретує теоретичні постулати лідерів українського руху; <i>характеризує</i> зміст програмних ідеологічних творів: «Малоросійські пісні...» М. Максимовича, «Закон Божий» М. Костомарова та ін.

		<p>Російська панславистська, польська федеративна і українська слов'янофільська теорії.</p> <p>Шляхи мобілізації української нації в умовах модернізаційних трансформацій суспільства. Ідея соборності українських земель. Релігійно-конфесійні проблеми в національному питанні.</p>	
	1	<i>Узагальнення</i>	
	1	<i>Резервний час</i>	
	6	<p>Тема 2. УКРАЇНСЬКІ ЗЕМЛІ У СКЛАДІ РОСІЙСЬКОЇ ТА АВСТРІЙСЬКОЇ ІМПЕРІЙ НАПРИКІНЦІ XVIII — У ПЕРШІЙ ТРЕТИНІ XIX ст.</p> <p>Українські землі у складі Російської імперії: адміністративно-територіальний устрій та регіональний поділ. Національне та соціальне становище українського населення. Проникнення буржуазних рис повсякденного життя у побут мешканців міста і села. Життя великих міст.</p> <p>Включення західноукраїнських земель до складу Австрійської імперії: адміністративно-територіальний устрій та регіональний поділ. Політика австрійського уряду щодо українців. Національне та соціальне становище українського населення. Зміни у побуті, стилі та традиціях життя міста і села.</p> <p>Вплив міжнародних відносин на розвиток українських земель в першій третині XIX ст. Україна в Російсько-турецькій війні 1806—1812 рр. та Російсько-французькій війні 1812 р. Азовське козацьке військо.</p> <p>Початок національного відродження. Національна ідея в суспільно-політичному русі України. «Історія русів». Українська автономістська ідея. Новгород-Сіверський гурток. Українське культурне відродження</p>	<p>Учень/учениця:</p> <p><i>визначає</i> хронологічну послідовність подій періоду; <i>показує на карті</i> українські землі у межах імперій; на основі карти <i>порівнює</i> політико-адміністративний устрій українських земель у складі Російської імперії з політико-адміністративним устроєм українських земель у складі Австрійської монархії; <i>показує на карті</i> територіальні зміни; <i>описує</i> та <i>порівнює</i> становище українського населення та риси повсякденного життя українців у складі Російської та Австрійської імперій; <i>визначає</i> цілі (мотиви) участі українців у війнах за їхніми діями; <i>аналізує</i> та <i>узагальнює</i> історичні факти, <i>визначає</i> причини, сутність і наслідки піднесення національної ідеї, національного та суспільно-політичного рухів; <i>зіставляє</i> дані історичних та літературних джерел для аналізу програмних позицій антиурядових організацій; <i>здійснює</i> критичний аналіз джерел та інтерпретує події, подані в історичних документах; <i>характеризує</i> зміст і значення «Енеїди» та «Русалки Дністрової».</p>

		на Слобожанщині. Поширення ідей Просвітництва у Західній Україні. Пробудження національного життя. Українська національна ідея в середовищі греко-католицьких священників. «Руська трійця». Масонство в Україні. Україна в програмних документах декабристів. Повстання Чернігівського полку. Польське повстання 1830—1831 рр. і Україна.	
	1	<i>Узагальнення</i>	
	1	<i>Резервний час</i>	
	7	<p>Тема 3. СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНЕ ЖИТТЯ НАРОДУ ТА УКРАЇНСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ РУХ У ПЕРШІЙ ПОЛОВИНІ ХІХ ст.</p> <p>Сільське господарство. Початок промислової революції. Формування фабрично-заводської промисловості. Міста. Розвиток внутрішньої торгівлі. Одеса. Місце України в зовнішній торгівлі Російської імперії. Повсякденне життя. Соціально-економічне становище українського населення під владою Австрійської та Російської імперій і соціальні рухи. Форми й характер протесту козаків, селян та військових поселенців. Селянські виступи під проводом У.Кармелюка. «Київська козаччина» 1855 р. Селянські виступи в Галичині, Буковині, Закарпатті. Утворення Кирило-Мефодіївського братства. Програмні документи й громадсько-політична діяльність братчиків. Місце Т. Шевченка в українському національному відродженні. П. Куліш. М. Костомаров. Риси ментальнісних установок, що відрізняли українців від сусідніх національних спільнот: поляків і</p>	<p>Учень/учениця: <i>визначає</i> хронологічну послідовність подій періоду, <i>хронологічно співвідносить</i> діяльність Кирило-Мефодіївського братства та національно-визвольний рух на західноукраїнських землях під час революцій 1848—1849 рр. у Австрійській імперії та інших країнах Європи; <i>пояснює на основі карти</i> економічні та соціальні процеси (наприклад, господарська інфраструктура, спеціалізація регіонів, особливості становища населення у зв'язку з економічним розвитком тощо), <i>показує на карті</i> території, охоплені антикріпосницьким рухом; <i>показує на карті й співвідносить</i> території, охоплені національно-визвольним рухом в українських землях та революційними подіями у країнах Європи; <i>порівнює</i> соціально-економічний розвиток українських земель, становище населення та явища повсякденного життя українців під владою Росії та Австрії; <i>характеризує та оцінює</i> особливості розвитку сільського господарства, промисловості й торгівлі даного періоду; <i>доводить</i>, що кріпосне право гальмувало економічний розвиток України, призводило до посилення національного та соціального гніту тощо; <i>визначає та характеризує</i> передумови, причини, форми, характер і наслідки протесту різних верств українського населення, сутність програмних вимог національно-визвольного руху; <i>порівнює</i> мету, завдання і форми національного руху наприкінці 40-х років ХІХ ст. в українських землях під владою Росії та Австрії з вимогами європейських народів під час революцій;</p>

		росіян. Національно-визвольний рух на західноукраїнських землях під час революції 1848—1849 рр. в Австрійській імперії. Зв'язки діячів українського руху Наддніпрянщини з лідерами чеського і південнослов'янського відродження. Утворення та діяльність Головної руської ради. Українське питання на Слов'янському з'їзді у Празі. Участь українців у виборах до австрійського парламенту.	дає власну оцінку діяльності У. Кармелюка, Т. Шевченка, Кирило-Мефодіївського братства та значення подій 1848—1849 рр. на західноукраїнських землях.
	1	<i>Узагальнення</i>	
	1	<i>Резервний час</i>	
	3	Тема 4. КУЛЬТУРНЕ ЖИТТЯ В УКРАЇНСЬКИХ ЗЕМЛЯХ НАПРИКІНЦІ XVIII — У ПЕРШІЙ ПОЛОВИНІ XIX ст. Особливості розвитку культури. Капіталізація і її вплив на культуру. Освіта. Київський та Харківський університети. Гімназії. Рішельєвський та Ніжинський ліцеї. Наука. Видатні вчені. Нова українська література і театр як відображення тенденцій суспільного розвитку. Т. Шевченко, І. Котляревський, Г. Квітка-Основ'яненко, П. Гулак-Артемівський, Є.Гребінка. Музика, образотворче мистецтво і архітектура в пошуках українського мистецького стилю. Традиційно-побутова культура у селі та місті. Релігійне життя. Доля української жінки.	Учень/учениця: <i>показує на карті</i> основні місця і території, пов'язані з розвитком освіти, науки та мистецтва; <i>визначає і характеризує</i> основні чинники, особливості розвитку, явища, процеси та пам'ятки культури цього періоду; <i>описує</i> явища культурного та духовного життя; <i>порівнює</i> ідеї та цінності, характерні для тогочасної культури, із сучасними державотворчими ідеями та культурними цінностями українців; <i>оцінює</i> внесок окремих діячів у вітчизняну та світову культуру.
	1	<i>Узагальнення</i>	
	1	<i>Резервний час</i>	
	5	Тема 5. МОДЕРНІЗАЦІЯ УКРАЇНСЬКОГО СУСПІЛЬСТВА В СЕРЕДИНІ — У ДРУГІЙ ПОЛОВИНІ XIX ст. Вплив аграрної реформи уряду Франца-	Учень/учениця: <i>хронологічно співвідносить</i> (синхронізує) модернізаційні процеси в українських землях з аналогічними процесами в європейських країнах; <i>на основі карти описує і характеризує</i> модернізаційні процеси в

	<p>Йосифа 1848 р. на розвиток економіки у західноукраїнських землях. Селянська реформа 1861 р. у Наддніпрянській Україні. Зміни в сільському господарстві. Капіталізація. Ринкові відносини.</p> <p>Поширення вільнонайманої праці. Розвиток промисловості. Особливості індустріалізації в Україні. Розвиток міст і сіл. Розширення внутрішнього ринку. Торгівля. Українські підприємці. Родини Яхненків і Симиренків.</p> <p>Реформи адміністративно - політичного управління 60—70-х років XIX ст. у підросійській Україні. Зміни у соціальній структурі суспільства. Суперечливі процеси модернізації повсякденного життя. Початок трудової еміграції.</p>	<p>українських землях;</p> <p><i>характеризує</i> основні реформи суспільного життя в українських землях і <i>визначає</i> їх наслідки;</p> <p><i>описує</i> явища і <i>наводить</i> статистичні дані щодо соціальних та економічних зрушень в українських землях, на основі їх узагальнення <i>визначає</i> основні тенденції модернізації українського суспільства у другій половині XIX ст.;</p> <p><i>доводить</i> закономірність процесів модернізації у розвитку українських земель цього періоду;</p> <p><i>пояснює</i> суперечливий характер явищ і процесів модернізації повсякденного життя українців у другій половині XIX ст.;</p> <p><i>дає оцінку</i> цим зрушенням, <i>визначає</i> їх наслідки щодо соціального розвитку та життя людей.</p>
1	<i>Резервний час</i>	
2	<p>Тема 6. НАЦІОНАЛЬНА ІДЕЯ. УКРАЇНОФІЛЬСЬКИЙ КУЛЬТУРНИЦЬКИЙ І ПОЛІТИЧНИЙ ЕТАПИ ВИЗВОЛЬНОГО РУХУ</p> <p>Зіткнення російської, польської, німецької і австрійської національних ідей на українських землях. Українське питання, його головні засади і принципи. Україна в геополітичних стратегіях Росії, Німеччини, Австро-Угорщини. Хлопомани і народовці. Москвофільство і малоросійство. Подвійна лояльність української еліти. Український соціалізм. М. Драгоманов. Націонал-демократична течія — галицькі народовці і київські старогромадівці. Ідея територіалізму — патріотизму землі та концепт «українська політична нація». Національний соціал-демократизм. Участь представників різних етносів в українському визвольному русі.</p>	<p>Учень/учениця:</p> <p><i>визначає</i> поняття: «конструктивний та деструктивний міф», «малоросійство», «москвофільство»;</p> <p><i>порівнює</i> три основних етапи українського визвольного руху: академічний, українофільський і політичний; <i>дає</i> їх головні типологічні характеристики;</p> <p><i>характеризує</i> постання основних політичних напрямів українського національно-визвольного руху: націонал-демократизму, соціалізму, соціал-демократизму, самостійництва;</p> <p><i>дає власну інтерпретацію</i> причин, які гальмували національних рух, зберігали прихильність до імперських концепцій існування України.</p>
5	Тема 7. СУСПІЛЬНО-ПОЛІТИЧНИЙ	Учень/учениця:

	<p>РУХ В УКРАЇНІ У ДРУГІЙ ПОЛОВИНІ XIX ст.</p> <p>Початок громадівського руху наприкінці 50-х — у 60-х роках XIX ст. Київська та інші громади. Журнал «Основа». В. Антонович. Валуєвський циркуляр.</p> <p>Основні течії суспільно-політичного руху в 50—60-х роках XIX ст. на західноукраїнських землях: москвофіли та народовці. Культурно-освітнє товариство «Просвіта». Польське повстання 1863—1864 рр. і Україна.</p> <p>Відродження громадівського руху в 70—90-х роках. Громадівський рух. «Південно-Західний відділ Російського географічного товариства». «Київський телеграф». Емський указ. Російський громадсько-політичний рух народників в українських землях.</p> <p>Діяльність галицьких народовців у другій половині 70-х—90-ті роки XIX ст. Розгортання руху народовців на Буковині та в Закарпатті.</p> <p>Радикальний рух у Галичині. «Новоерівська» політика народовців. О. Барвінський та О. Кониський. Утворення першої політичної партії в Україні (РУРП). І. Франко. Утворення УНДП та УСДП. Самостійницька позиція партій Західної України. Українці в Галицькому сеймі та Австрійському парламенті.</p> <p>Українці-самостійники (М. Міхновський і Ю. Бачинський).</p>	<p><i>визначає</i> хронологічні межі етапів громадівського руху, <i>синхронізує</i> прояви суспільно-політичного та визвольного руху в різних регіонах та європейських країнах;</p> <p><i>на основі карти простежує</i> зв'язок між процесами модернізації суспільства та піднесенням визвольного руху;</p> <p><i>визначає, характеризує та порівнює</i> основні причини, прояви, форми та наслідки суспільно-політичного і визвольного руху в українських землях Російської та Австро-Угорської імперій;</p> <p><i>дає характеристику та оцінює</i> діяльність провідних представників визвольного руху.</p>
1	Узагальнення	
1	Резервний час	
4	<p>Тема 8. КУЛЬТУРНЕ ЖИТТЯ УКРАЇНИ В ДРУГІЙ ПОЛОВИНІ XIX ст.</p> <p>Особливості розвитку української культури. Освіта. Недільні школи в</p>	<p>Учень/учениця:</p> <p><i>показує на карті</i> основні місця і території, пов'язані з розвитком освіти, науки та мистецтва;</p> <p><i>визначає і характеризує</i> основні чинники, особливості розвитку,</p>

		<p>Наддніпрянській Україні. Вищі навчальні заклади. Новоросійський університет.</p> <p>Наука. Наукові товариства. М. Грушевський.</p> <p>Література. Драматургія. Архітектура та містобудування. Живопис. Музика. Музеї. Українські підприємці-благодійники. Родини Терещенків та Харитоненків.</p> <p>Фольклор та декоративно-ужиткове мистецтво. Повсякденне життя: звичаї, традиції, побут. Зміни у житті українських жінок. Особливості релігійного життя.</p>	<p>явища, процеси та пам'ятки культури цього періоду;</p> <p><i>порівнює</i> ідеї та цінності, що були характерні для тогочасної культури, із сучасними цінностями українського суспільства;</p> <p><i>характеризує та оцінює</i> внесок окремих діячів у вітчизняну і світову культуру;</p> <p><i>порівнює</i> прояви і шляхи процесу консолідації української нації з аналогічними процесами в Італії та Німеччині в цей період.</p>
	1	<i>Тематичне оцінювання</i>	
	3	<p>Тема 9. НАШ КРАЙ НАПРИКІНЦІ XVIII — у XIX ст.</p> <p>Особливості модернізації регіону і краю в другій половині XVIII — поч. XX ст. Вплив адміністративно-територіальних реформ 60—70-х років XIX ст. на систему управління краю. Етнічний і соціальний склад мешканців. Міграція.</p> <p>Господарське життя.</p> <p>Духовне життя: вірування, звичаї, традиції, побут. Вплив визвольного руху на свідомість місцевого населення. Особливості розвитку культури. Повсякденне життя різних верств місцевого населення.</p>	<p>Учень/учениця:</p> <p><i>показує на карті</i> просторові межі краю і <i>описує</i> особливості адміністративно-територіального устрою, <i>характеризує на основі карти</i> модернізаційні процеси, що відбувалися на території краю;</p> <p><i>хронологічно співвідносить</i> основні події та історичні процеси в краї з подіями і процесами вітчизняної та європейської історії;</p> <p><i>описує</i> побут, повсякденне життя людей краю на основі аналізу та узагальнення даних різних джерел інформації (текстів, фрагментів історичної літератури, писемних та речових історичних джерел, ілюстрацій, фондів та експонатів музеїв, історичних пам'яток);</p> <p><i>характеризує</i> особливості духовного та суспільного життя мешканців краю, порівнюючи з аналогічними явищами та процесами на інших територіях України.</p>
	1	<i>Підсумкове оцінювання</i>	
	4	<i>Резервний час</i>	

Всесвітня історія

9 клас

Дата проведення уроку	К-ть годин	Зміст навчального матеріалу	Державні вимоги до рівня загальноосвітньої підготовки учнів
	1	ВСТУП Ознайомлення учнів із завданнями і структурою курсу. Побудова підручника. Додаткова навчальна література та електронні ресурси. Світ наприкінці XVIII — у XIX ст. Періодизація Нової історії. Загальна характеристика змін у господарюванні, політичному житті, утвердження парламентаризму, розвитку духовної сфери суспільства.	Учень/учениця: <i>характеризує</i> основні особливості розвитку світової цивілізації наприкінці XVIII — у XIX ст.; <i>аналізує</i> роль технічного прогресу; <i>визначає</i> основні зміни в політичному житті, напрями політичної еволюції провідних держав світу, розвитку духовного життя, зміни в побуті людей та їхньому мисленні.
	4	Тема 1. ВЕЛИКА ФРАНЦУЗЬКА РЕВОЛЮЦІЯ КІНЦЯ XVIII ст. ЄВРОПА В ПЕРІОД НАПОЛЕОНІВСЬКИХ ВІЙН Французьке суспільство наприкінці XVIII ст. Доба Просвітництва. Причини та початок Французької революції. Декларація прав людини і громадянина. Конституція 1791 р. Встановлення республіки. Якобінська диктатура. Термідоріанська реакція. Франція за Директорії. Наполеон Бонапарт. Франція в період Консульства й Імперії. Кодекси Наполеона. Війни Наполеона. Континентальна блокада. Російський похід Наполеона. Битви під Лейпцигом і Ватерлоо. «100 днів» Наполеона. Територіальні зміни внаслідок Віденського конгресу. Утворення Священного союзу.	Учень/учениця: <i>визначає</i> основні риси кризи феодально-абсолютистської системи у Франції наприкінці XVIII ст., причини Французької революції; <i>характеризує</i> діяльність Установчих і Законодавчих зборів, наслідки повалення монархії, погляди жирондистів і монтаньярів, соціально-економічну політику якобінців, суспільно-політичне життя Франції після Термідоріанського перевороту; <i>дає оцінку</i> якобінській диктатурі, політиці Директорії; <i>аналізує</i> життя французів часів Консульства й Імперії, характер наполеонівських війн, їх вплив на життя і долю народів Європи; <i>пояснює</i> суть політики континентальної блокади, причини краху наполеонівської імперії, характер, спрямованість і наслідки рішень Віденського конгресу; <i>дає характеристику</i> визначним особистостям цього періоду: Вольтеру, Монтеск'є, Руссо, Дідро, Мірабо, Сійєсу, Лафайєту, Дантону, Робесп'єру, Наполеону Бонапарту; <i>показує на карті</i> кордони країн Європи наприкінці XVIII — на початку XIX ст., походи Наполеона, місце основних битв, територіальний перерозподіл Європи за рішенням Віденського конгресу; <i>тлумачить, співвідносить і застосовує</i> поняття і терміни:

			«революція», «права і свободи громадянина», «інтервенція», «реформа», «Гора і Жиронда», «якобінці», «термідоріанці», «Директорія», «консулат», «Перша імперія», «кодекси Наполеона», «континентальна блокада», «100 днів», «Священний союз».
5	<p>Тема 2. ЄВРОПА Й АМЕРИКА В ПЕРШІЙ ПОЛОВИНІ ХІХ ст.</p> <p>Політичне становище в Європі після Віденського конгресу. Національний і революційний рухи в Європі в 20–30-х роках ХІХ ст.</p> <p>Велика Британія у першій половині ХІХ ст. Перша парламентська реформа та її наслідки. Чартизм. Перехід Англії до політики вільної торгівлі.</p> <p>Франція у період Реставрації. Липнева революція і Липнева монархія. Політична роздробленість Німеччини. Втрата своїх позицій Австрією й посилення Пруссії.</p> <p>Суспільно-політичні течії і рухи в Росії. Повстання декабристів.</p> <p>Суспільно-політична думка Європи.</p> <p>«Весна народів». Революція 1848—1849 рр. у Франції. Друга Республіка. Бонапартистський переворот 1851 р. і встановлення Другої імперії.</p> <p>Загальна характеристика революцій у Німеччині, Австрії, Угорщині та Італії.</p> <p>Причини поразки і наслідки революцій 1848—1849 рр.</p> <p>Утворення незалежних держав у Латинській Америці.</p>	<p>Учень/учениця:</p> <p><i>характеризує</i> політичне становище в Європі після Віденського конгресу, основні риси економічного, політичного і суспільного життя країн Європи в 1815—1847 рр., причини і наслідки парламентської реформи в Англії, чартистського руху, переходу Британії до політики вільної торгівлі, розвиток національно-визвольного і революційного руху в Європі; національну політику в Австрійській імперії;</p> <p><i>відстежує</i> політичний розвиток Франції і Німеччини в 20—40-х роках ХІХ ст., наслідки політики національного гноблення в Австрійській імперії;</p> <p><i>аналізує</i> суспільно-політичні рухи в країнах Східної і Західної Європи, причини революції 1848—1849 рр.;</p> <p><i>розкриває</i> особливості, характер, хід, причини поразок і наслідки революції в європейських країнах у 1848—1849 рр.;</p> <p><i>показує на карті</i> країни Європи в першій половині ХІХ ст., утворення незалежних держав у Латинській Америці, революційні і національно-визвольні рухи;</p> <p><i>дає характеристику</i> визначним особистостям цього періоду: королеві Вікторії, Луї Філіппу, Герцену, Луї Наполеону Бона-парту;</p> <p><i>тлумачить, співвідносить і застосовує</i> поняття і терміни: «клерикалізм», «політична реакція», «національно-визвольний рух», «чартизм», «політика», «політика вільної торгівлі», «реставрація», «слов'янофіли», «західники», «національне відродження», «весна народів».</p>	
1	<i>Узагальнення</i>		
1	<i>Резервний час</i>		
4	<p>Тема 3. ЄВРОПА Й АМЕРИКА У ДОБУ ОБ'ЄДНАННЯ І МОДЕРНІЗАЦІЇ СУСПІЛЬСТВА</p> <p>Боротьба Пруссії і Австрії за переважання в Німеччині. Об'єднання Німеччини в 1871 р.</p> <p>Перетворення Австрійської імперії на дуалістичну монархію.</p>	<p>Учень/учениця:</p> <p><i>характеризує</i> процес та наслідки політичного об'єднання Німеччини й Італії, перетворення Австрійської імперії на дуалістичну монархію;</p> <p><i>аналізує</i> два шляхи ринкової революції США, територіальну експансію США на Американському континенті, причини, хід та наслідки громадянської війни;</p> <p><i>пояснює</i> причини і наслідки перетворення Англії на провідну</p>	

	<p>Політична роздробленість Італії, піднесення П'ємонту. Два напрями боротьби за об'єднання Італії. Утворення Італійського королівства. Об'єднання Італії.</p> <p>Вікторіанська Британія. Англія — «майстерня світу». Утвердження лібералізму. Формування ліберальної та консервативної партій. Ірландське питання. Зовнішня політика Англії.</p> <p>США в першій половині XIX ст. Особливості соціально-економічного розвитку. Доктрина Монро та її реалізація. Громадянська війна 1861—1865 рр. Реконструкція Півдня.</p>	<p>економічну державу світу; <i>описує</i> колоніальні загарбання Англії в XIX ст., визначає суть політики «блискучої ізоляції»; <i>показує на карті</i> країни Європи в середині XIX ст., колоніальні загарбання Англії, об'єднання Німеччини й Італії, хід громадянської війни в США; <i>дає характеристики</i> визначним особистостям цього періоду: фон Бісмарку, Мадзіні, Кавуру, Гарібальді, Лінкольну; <i>тлумачить, співвідносить і застосовує</i> поняття і терміни: «конституційний конфлікт», «Північнонімецький Союз», «лібералізм», «ідеологія», «політика», «консерватизм», «колонія», «метрополія», «аболіціонізм», «плантаційне господарство», «ринкова економіка», «федерація», «конфедерація», «громадянська війна», «афроамериканці», «реконструкція Півдня».</p>
6	<p>Тема 4. УТВЕРДЖЕННЯ ІНДУСТРІАЛЬНОГО СУСПІЛЬСТВА В ПРОВІДНИХ ДЕРЖАВАХ СВІТУ</p> <p>Формування індустріального суспільства в провідних державах Європи і в США. Науково-технічна революція кінця XIX ст. та її наслідки. Виникнення великих корпорацій і фінансово-промислових груп. Монополізація економіки. Нові класи і суспільні верстви. Соціалізм. Марксизм. Перший і Другий Інтернаціонали. Міграційні рухи. Утвердження демократії та громадянського рівноправ'я.</p> <p>Зростання ролі держави в суспільно-економічному житті.</p> <p>Криза Другої імперії у Франції. Франко-німецька війна 1870—1871 рр. та її наслідки. Паризька комуна. Становлення Третьої Республіки. Політичні кризи 80—90-х років. Формування Французької колоніальної імперії.</p> <p>Німеччина в 1871—1900 рр. Конституція 1871 р. Внутрішня і зовнішня політика Отто фон Бісмарка. Німецька соціал-демократія. Перехід Німеччини до світової політики.</p> <p>Велика Британія в останній третині XIX ст. Втрата Англією промислового лідерства.</p>	<p>Учень/учениця: <i>характеризує</i> процес завершення формування індустріального суспільства в провідних державах Європи і США, науково--технічну революцію кінця XIX ст. та її наслідки, виникнення великих корпорацій і фінансово-промислових груп, монополізацію економіки, нові класи й суспільні верстви, міграційні рухи, ствердження демократії та громадянського рівноправ'я, зростання ролі держави в суспільному й економічному житті; <i>висвітлює</i> основні напрями соціально-економічного і політичного розвитку провідних держав світу в останній третині XIX ст., головні події життя, проблеми внутрішньої та зовнішньої політики; <i>пояснює</i> причини посилення нерівномірності економічного і політичного розвитку європейських країн і США та наслідки цього явища; <i>аналізує</i> причини, хід та наслідки модернізації Росії і Японії, реформи 60—70-х років XIX ст. в Російській імперії та реформи Мейдзі в Японії; <i>показує на карті</i> країни світу в останній третині XIX ст., основні індустріальні центри Європи і США, хід франко-німецької війни; <i>дає характеристики</i> визначним особистостям цього періоду: Тьєру, Клемансо, Гладстону, Дізраелі, Олександрю II; <i>тлумачить, співвідносить і застосовує</i> поняття і терміни: «індустріальне суспільство», «науково-технічна революція», «корпорація», «монополія», «капіталізм», «інвестиції», «міграція», «демократія», «світова політика», «тред-юніон», «двопартійна».</p>

		<p>Внутрішнє становище. Ірландське питання. Криза класичного лібералізму. Тред-юніони.</p> <p>США в 1877—1900-х рр. Економічне піднесення країни, зростання впливу великих корпорацій. Політичне життя, становлення антимонопольного законодавства. Расова політика, юридичне оформлення сегрегації на Півдні. Робітничий рух.</p> <p>Модернізація Російської імперії. Скасування кріпосного права. Зовнішня і колоніальна політика Російської імперії. Реформи Олександра II та їх наслідки. Росія в пореформений період. Особливості економічного розвитку. Формування нової соціальної структури. Внутрішнє становище в країні. Народництво. Робітничий рух і формування соціал-демократії.</p> <p>Доба Мейдзі в Японії. Крах політики самоізоляції. Реформування економічного та суспільно-політичного життя. Економічне зростання країни.</p>	<p>система», «антимонопольне законодавство», «расова політика», «сегрегація», «міжнародний робітничий рух», «Комінтерн», «суфражизм», «модернізація», «реформа», «народництво», «тероризм», «соціал-демократія», «доба Мейдзі».</p>
	1	<i>Узагальнення</i>	
	1	<i>Резервний час</i>	
	4	<p>Тема 5. ЗАВЕРШЕННЯ ФОРМУВАННЯ СВІТОВИХ КОЛОНІАЛЬНИХ ІМПЕРІЙ. МІЖНАРОДНІ ВІДНОСИНИ В ОСТАННІЙ ТРЕТИНІ ХІХ ст.</p> <p>Завершення територіального поділу світу. Колоніальна політика на Сході й в Африці. Суперечливість наслідків колоніального панування. Зворотний вплив колоній на метрополії.</p> <p>Британське володарювання в Індії. Політика кастового й релігійного розбрату. Повстання сипаїв. Міф про тягар білої людини.</p> <p>Китай у другій половині ХІХ ст. Тайпінське повстання. Економічне проникнення в країну західних держав.</p> <p>Народи Африки під владою європейських колонізаторів.</p> <p>Міжнародні відносини в 1871—1900 рр.</p>	<p>Учень/учениця:</p> <p><i>Характеризує</i> завершення територіального поділу світу, колоніальний гніт у країнах Сходу й Африки, експлуатацію сировинних і людських ресурсів, особливості британського, французького і німецького колоніалізму, геополітику, суперечливі наслідки колоніального панування, зворотний вплив колоніальних володінь на розвиток і долю метрополій;</p> <p><i>висвітлює</i> наслідки британського володарювання в Індії; політику кастового і релігійного розбрату в Індії, повстання сипаїв, становище Китаю в другій половині ХІХ ст., перебіг тайпінського повстання, економічне проникнення західних держав, становище народів Африки під владою європейських колонізаторів;</p> <p><i>аналізує</i> міжнародні відносини в 1871—1900 рр., політичні наслідки франко-німецької війни, Союзу трьох імператорів, утворення Троїстого союзу, оформлення франко-російського альянсу, роль США в міжнародних відносинах, суть панамериканізму;</p> <p><i>показує на карті</i> колоніальний поділ світу наприкінці ХІХ ст., колонії та напівколонії, утворення Троїстого союзу, перші війни за</p>

		<p>Геополітичні наслідки франко-німецької війни. Союз трьох імператорів. Загострення англо-німецького колоніального суперництва. Утворення нових незалежних держав на Балканах. Утворення Троїстого союзу і загострення російсько-німецьких відносин. Оформлення англо-франко-російського альянсу. США в міжнародних відносинах. Панамериканізм. Зовнішня та колоніальна політика Японії.</p>	<p>перерозподіл колоній, сферу діяльності міжнародних організацій; <i>тлумачить, співвідносить і застосовує</i> поняття і терміни: «територіальний поділ світу», «тайпіни», «сипаї», «Союз трьох імператорів», «Троїстий союз», «панамериканізм».</p>
	4	<p>Тема 6. КУЛЬТУРА НАРОДІВ СВІТУ НАПРИКІНЦІ XVIII — У XIX ст. Духовне життя народів Європи і Америки у XVIII — наприкінці XIX ст. Розвиток науки і техніки. Література і мистецтво. Культура народів Азії і Африки. Повсякденне життя людей. Дозвілля. Наслідки урбанізації. Аристократія, буржуазія і пролетаріат. Родинні стосунки. Фемінізм. Освіта. Релігія і мораль.</p>	<p>Учень/учениця: <i>характеризує</i> духовне життя країн Європи й Америки у XVIII — наприкінці XIX ст., розвиток науки і техніки, суспільні науки, розвиток філософської, економічної, соціальної й політичної думки, літературу і мистецтво, культуру народів Азії й Африки; <i>описує</i> повсякденне життя людей, наслідки урбанізації, житло і повсякденний побут різних прошарків населення, родинні стосунки, релігію і мораль, дозвілля; <i>тлумачить, співвідносить і застосовує</i> поняття і терміни: «культура», «духовне життя», «урбанізація», «фемінізм».</p>
	1	<i>Узагальнення</i>	
	1	<i>Підсумкове узагальнення</i>	
	1	<i>Резервний час</i>	

Критерії оцінювання навчальних досягнень учнів з історії

Під час оцінювання навчальних досягнень з історії враховується:

- рівень оволодіння історичними знаннями; знання хронологічних меж періодів, найважливіших історичних подій і процесів; визначення характерних суттєвих рис історичних явищ і подій;
- рівень умінь групування (класифікації) фактів за вказаною ознакою, розкриття причинно-наслідкових зв'язків між подіями;
- рівень оволодіння практичними вміннями та навичками роботи з історичними джерелами; обґрунтування власного ставлення учня щодо історичної події, явища, діяча.

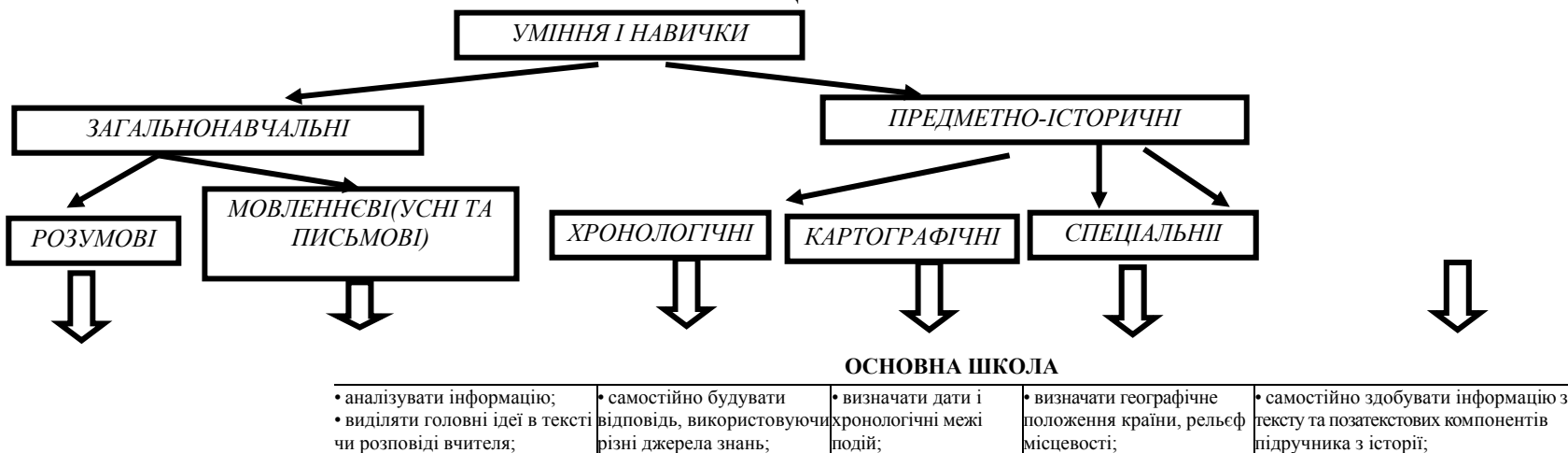
Всі види оцінювання навчальних досягнень учнів здійснюються за критеріями, наведеними в таблиці.

Рівні навчальних досягнень	Бали	Критерії навчальних досягнень учнів
<i>I. Початковий</i>	1	Учень може назвати одну-дві події, дати, історичні постаті чи історико-географічні об'єкти.
	2	Учень називає декілька подій, дат, історичних постатей або історико-географічних об'єктів; вибирає правильний варіант відповіді на рівні «так - ні»; має загальне уявлення про лічбу часу в історії.
	3	Учень може двома-трьома простими реченнями розповісти про історичну подію чи постать; впізнати її за описом; співвіднести рік зі століттям, століття - з тисячоліттям ; має загальне уявлення про історичну карту.
II. Середній	4	Учень може репродуктивно відтворити невелику частину навчального матеріалу теми, пояснюючи історичні терміни, подані у тексті підручника, називаючи одну-дві основні дати; показуючи на карті історико-географічний об'єкт.
	5	Учень з допомогою вчителя може відтворити основний зміст навчальної теми, визначати окремі ознаки історичних понять, називати основні дати; показувати на історичній карті основні місця подій.
	6	Учень може самостійно відтворювати фактичний матеріал теми, давати стисло характеристику історичній постаті, встановлювати послідовність подій; користуватись за допомогою вчителя наочними та текстовими джерелами історичної інформації.
III. Достатній	7	Учень послідовно і логічно відтворює навчальний матеріал теми, виявляє розуміння історичної термінології, характеризує події (причини, наслідки, значення), виокремлює деякі ознаки явищ та процесів; «читає» історичні карти з допомогою їх легенди; використовує історичні документи як джерело знань.

	8	Учень володіє навчальним матеріалом і використовує знання за аналогією, дає правильне визначення історичних понять, аналізує описані історичні факти, порівнює однорідні історичні явища, визначає причинно-наслідкові зв'язки між ними, встановлює синхронність подій у межах теми; дає словесний опис історичних об'єктів, використовуючи легенду карти.
	9	Учень вільно оперує навчальним матеріалом, узагальнює окремі факти і формулює нескладні висновки, обґрунтовуючи їх конкретними фактами; дає порівняльну характеристику історичних явищ, самостійно встановлює причинно-наслідкові зв'язки; синхронізує події у межах курсу, аналізує зміст історичної карти.
IV. Високий	10	Учень використовує набуті знання для вирішення нової навчальної проблеми; виявляє розуміння історичних процесів; робить аргументовані висновки, спираючись на широку джерельну базу; рецензує відповіді учнів; співставляє і систематизує дані історичних карт; синхронізує події вітчизняної та всесвітньої історії.
	11	Учень володіє глибокими знаннями, може вільно та аргументовано висловлювати власні судження, аналізувати історичну інформацію, співвідносити історичні процеси з періодом на основі наукової періодизації історії.
	12	Учень у повному обсязі опанував програмовий матеріал, що дає йому змогу відповідно до вікових особливостей презентувати власну інтерпретацію історичних явищ.

Застосування на практиці критеріїв навчальних досягнень учнів потребує обов'язкового врахування вікових особливостей учнів та особливостей навчальних курсів. Природно, що загальна характеристика рівнів навчальних досягнень учнів матиме неоднакове втілення для учнів 5—6 класів чи, наприклад, одинадятикласника. Так, має ряд особливостей пропедевтичний курс “Вступ до історії. 5-й клас”. Без її врахування застосування критеріїв неминуче призведе до переобтяження учнів.

КЛАСИФІКАЦІЯ УМІНЬ І НАВИЧОК УЧНІВ З ІСТОРІЇ

<ul style="list-style-type: none"> • синтезувати засвоєну інформацію; • співставляти та порівнювати однотипні явища, інформацію з різних джерел; • оцінювати окремі факти, події; • формулювати нескладні висновки та узагальнення; • аналізувати та узагальнювати; • будувати доказ чи спростування; • давати визначення понять на основі вивченого матеріалу; • визначати головне та другорядне, об'єктивне та суб'єктивне; 	<ul style="list-style-type: none"> • давати усний відгук на відповідь однокласника; • писати коротке оповідання про подію; • оцінювати власну відповідь; • складати оповідання (письмово або усно) по картині; • готувати повідомлення і доповіді та виступати перед однокласниками; • брати участь в дискусії, аргументувати власну позицію з посиланням на джерело; • давати усний відгук на повідомлення і доповіді інших учнів; 	<ul style="list-style-type: none"> • співвідносити рік зі століттям, століття з тисячоліттям; • співвідносити дати подій з певним періодом історії; • правильно користуватися лінією часу; • встановлювати послідовність та синхронність історичних подій; • складати хронологічні таблиці; • синхронізувати події історії України та всесвітньої історії; • складати синхроністичні таблиці; 	<ul style="list-style-type: none"> • показувати на карті місця історичних подій; • читати історичну карту, правильно використовуючи знання легенди карти; • виконувати завдання на контурній карті; • використовувати карту як джерело інформації при характеристиці історичних подій, явищ, процесів; • користуючись картою, визначати причини та наслідки історичних подій, пов'язані з геополітичними чинниками і факторами навколишнього середовища; 	<ul style="list-style-type: none"> • аналізувати нескладні та адаптовані джерела історичної інформації; • визначати, застосовувати історичні терміни та поняття, конкретизуючи поняття на прикладах чи визначаючи ознаки поняття на основі аналізу фактів; • розповідати про історичні події й явища та описувати їх; • давати історичну характеристику видатним діячам; • формулювати емоційно-ціннісну оцінку історичних подій і діяльності історичних осіб; • визначати причини, сутність, наслідки та значення історичних явищ та подій;
<ul style="list-style-type: none"> • складати порівняльну та узагальнюючу характеристику явищ, процесів; • складати нескладні таблиці та схеми і будувати відповідь на основі схеми чи таблиці. 	<ul style="list-style-type: none"> • складати різні типи планів; • користуватись словниками; • розповідати на основі плану. 	<ul style="list-style-type: none"> • виділяти сутнісні ознаки історичного періоду чи етапу. 	<ul style="list-style-type: none"> • використовувати картографічну інформацію для пояснення розвитку міжнародних відносин, політичних інтересів тієї чи іншої країни. 	<ul style="list-style-type: none"> • висловлювати власну точку зору щодо історичної інформації й обґрунтувати її; • відокремлювати упереджену інформацію від неупередженої.

СТАРША ШКОЛА

<ul style="list-style-type: none"> • аналізувати, синтезувати та узагальнювати значний обсяг інформації у певній системі; • оцінювати, порівнювати, пояснювати факти і явища дійсності на основі інформації, отриманої з різних джерел знань; • користуватися науковою термінологією; • застосовувати поняття як інструмент пізнання нового; • порівнювати, пояснювати, узагальнювати та критично оцінювати факти та діяльність осіб, спираючись на набуті знання, власну систему цінностей; • проводити нескладні дослідження. 	<ul style="list-style-type: none"> • писати есе з викладенням власної позиції; • висловлювати власну точку зору, формулювати і захищати власну позицію під час усної і письмової дискусії; • брати участь в обговоренні історичних питань; • готувати аналітичні доповіді, реферати та виступати перед однокласниками; • давати розгорнуту рецензію на відповіді та виступи інших учнів; • складати тези, розгорнутий та опорний конспект і будувати відповідь на цій основі; 	<ul style="list-style-type: none"> • розглядати суспільні явища у розвитку та в конкретно-історичних умовах певного часу; • співставляти історичні події, явища з періодами (епохами), орієнтуватися в науковій періодизації історії; • використовувати періодизацію як спосіб пізнання історичного процесу. 	<ul style="list-style-type: none"> • аналізувати інформацію карти як джерело знань про геополітичні інтереси країн у конкретно-історичний період; • аналізувати карту як джерело інформації про основні тенденції розвитку міжнародних відносин та місця в них України; • на основі карти пояснювати причинно-наслідкові та інші зв'язки між подіями і явищами; • характеризувати історичний процес та його регіональні особливості, спираючись на карту. 	<ul style="list-style-type: none"> • визначати роль людського фактора в історії, давати багатогранну характеристику історичних особистостей, розкривати внутрішні мотиви їхніх дій, складати політичні та історичні портрети; • виявляти протиріччя в позиціях, різні інтереси, потреби соціальних груп і окремих осіб та їх роль в історичному процесі; • самостійно інтерпретувати зміст історичних джерел та історичні факти, явища, події; • критично аналізувати та оцінювати історичні джерела; • виявляти тенденційну інформацію та пояснювати її необ'єктивність; • оцінювати події та діяльність людей в історичному процесі з позиції загальнолюдських та національних цінностей.
---	---	---	---	---

<ul style="list-style-type: none"> • користуватись довідковою літературою та Інтернетом для самостійного пошуку інформації.			
--	--	--	--